

**De broedvogels van Engbertsdijksvenen
2025
Geert Euverman**

Broedvogels van Engbertsdijkswateren	bladzij
Tellen in Engbertsdijkswateren in 2025	3
Het weer in de telperiode	4
De telomstandigheden	4
Avimap en het gezonde verstand	5
Bijzondere waarnemingen	7
Zoogdieren	8
Verdeling van de Engbertsdijkswateren in telgebieden	10
Engbertsdijkswateren in vogelvlucht.	11
Overzicht soorten	11
Verantwoording	28
Tabel waarnemingen vanaf 1999	29

Engbertsdijkswateren is vaak in het nieuws.

Aan het nut van het hoofddoel, herstel van het hoogveen, wordt door sommigen openlijk getwijfeld. Er gaan zelfs stemmen op, om de Natura 2000 status te schrappen. Maar er is veel meer dan alleen hoogveen uniek aan dit gebied! Zie alleen maar eens de broedvogels in dit verslag.

*Elk jaar mogen we er hiervan rond de **negentig** verwelkomen, waarvan in 2025 **tweeëntwintig** soorten van de Rode Lijst! Daar zijn watervogels bij, vogels van moeras en open veld, van bos. Maar ook soorten van het boerenland, die het in agrarisch Nederland zo moeilijk hebben, vinden hier een plek. De randgebieden van Engbertsdijkswateren, het zijn parels van onze Nederlandse natuur.*

Die weidevogels, ze laten dromen van weidse vergezichten.

Stel je eens voor wat er kan gebeuren als de aangrenzende landbouwgebieden aangepast gaan worden. De grondwaterstand daar omhoog, bemesting en bestrijdingsmiddelen omlaag, een aangepast beheer. Met een zachte overgang naar het reservaat.

De bijbehorende vogels willen wel, dat laten ze al zien in de rand van het veen.

Laat de terugkeer van de grutto, onze nationale vogel, de stip aan de horizon wezen!

Tellen in Engbertsdijkswateren in 2025

Ook dit voorjaar is de lange reeks tellingen in Engbertsdijkswateren weer een stukje uitgebreid. Evenals in de voorgaande jaren is heel het gebied weer door de Telgroep doorzocht. Dit volgens de standaardmethode van Sovon, de uitgebreide territorium kartering.

Extra aandacht was er voor de roofvogels, waarbij intensief naar hun nesten werd gezocht en het broedsucces vastgelegd. Bij vrijwel alle andere soorten weet je meestal niet zeker of een territorium ook succesvol is afgerond met uitgevlogen jongen.

Voor de karteringen is het totale reservaat verdeeld in tien deelgebieden, met elk een eigen teller. Deze gaan in het voorjaar diverse keren voor dag en dauw op pad om te zien wat het veen nu weer voor hen in petto heeft. Dat is vaak heel bijzonder, en soms heel onverwacht! Er komen dan opmerkingen binnen als: *Vanochtend zagen we onze eerste Steltkluut in het veen. De plaatselijke Zeearend zag er wel een lekker hapje in en ging er (tevergeefs) achteraan.* Een ander meldt: *Ik zag de Bijeneter vanaf het pad. Ving een Citroenvlinder en ging weer de boom in. Daar een foto van gemaakt.* Een bijzondere soort voor het veen wordt terloops gemeld als: *Zojuist een Wasbeerhond in de holle weg.* Weer een andere teller moest zijn belevenis wel terstond kwijt, en nam de telefoon: *Ik hoor zojuist geritsel in het Pijpenstrootje een meter of tien van me af, komt daar een Wolf uit! Het beest schrok geweldig en ging er met de staart tussen de benen vandoor! Hij keek ook nog een keer achterom.* Niet alleen de tellers, ook de eigenaren van het vee dat voor de begrazing in het veen zorgt, zien mooie dingen bij de dagelijkse rondgang langs hun beesten. *Bij het grasmaaien liepen twee paar Kraanvogels met nog niet vliegvlugge jongen in het gras. Een paar met één, en een met twee jongen. Die konden al wel machtig hard lopen, en verdwenen in de bosjes langs het pad.*

Dit alles gebeurt niet in één of ander exclusief stukje buitenland, maar gewoon in een unieke natuurencave te midden van een intensieve landbouwomgeving. Dit jaar vonden maar liefst tweeëntwintig soorten vogels van de Rode Lijst hier de rust die ze nodig hebben voor een territorium. Van watervogels tot weidevogels, van vogels van de hei tot bosvogels. En dan komen daar in de winter nog de vogels bij, die hier vaak in enorme aantallen rust vinden.

De kenners weten dit allemaal wel, er komen er vanuit het hele land in de hoop hier ook een glimp van mee te krijgen. En dan kan zo maar gebeuren dat die geluksvogels na een paar honderd meter gewoon vanaf het pad al Draaihalzen, een roepende Hop en een stel Grauwe klauwieren hebben gezien of gehoord. Van Blauwborsten op een afrastering vlak naast je langs het pad kijkt niemand meer op.

Het lijkt er helaas veel op, dat vanuit de overheid deze schitterende entourage alsmaar onvoldoende op waarde geschat wordt. De plannen om het gebied veilig te stellen, en vooral ook de naaste omgeving natuurvriendelijker in te richten, ze zijn er al lang. Ze schuiven alleen steeds weer een jaar op. Je mag toch hopen dat de indrukwekkende hoeveelheid mooie feiten uit dit verslag toch nog weer een zetje in de goede richting geven.

Engbertsdijkswateren is zo uniek en tegelijk ook zo kwetsbaar!

Het weer in de telperiode

Bij de start van de tellingen is het altijd afwachten hoe het terrein erbij ligt. Voor het beeld is vooral de voorafgaande winter van belang. Die was ook dit keer weer zeer zacht, en overwegend wat aan de droge kant. Voor de grondwaterstand, heel belangrijk voor het veen, was dat geen probleem: die was nog op peil door de extreme hoeveelheid regen in het voorafgaande jaar.

Dit zorgde in het vroege voorjaar voor hoge waterstanden, en navenant veel plasdras situaties.

Deze verdwenen echter in de loop van het voorjaar in hoog tempo. Het voorjaar was namelijk de op twee na droogste in de onderzoeksreeks. Vooral maart hielp mee om het beeld in een ras tempo om

te buigen, het was de droogste maartmaand sinds het begin van de metingen. Het zorgde ervoor dat het neerslagtekort, het verschil tussen de neerslag en de verdamping, aan het einde van deze lente tot de vijf procent hoogste ooit behoort.

De zomer ging op dezelfde voet voort, met de op één na warmste juni ooit, met aan het eind van de maand zelfs een hittegolf. Wel werd de droogte een beetje getemperd door, soms hevige, buien.

De telomstandigheden

Grote terreiningrepen zijn er in de voorafgaande periode niet meer geweest. Wel was er het reguliere beheer, waarbij delen met opslag weer gemaaid werden. Een van de tellers meldde dan ook tevreden: *Het natte jaar 2024 heeft veel goeds gedaan. Ook zijn grote delen in de winter gemaaid en nu plasdras.* Dat was in april, maar het hoeft geen betoog dat door de intredende droogte het beeld al snel drastisch veranderde. Dit zal zeker van invloed zijn geweest op het succes van verschillende soorten, zowel ten goede als ten kwade. Zo zullen de droogvallende Pitrusvegetaties bijvoorbeeld Waterrallen in de kaart gespeeld hebben, ze bereikten topaantallen. Aan de andere kant kan dit de reden zijn geweest dat een stel Kraanvogels zijn biezen heeft gepakt, ze zullen zich in de rondom droogvallende plas niet meer op hun gemak hebben gevoeld.

Naast het weer en het beheer, is er een nieuwe factor waar je helaas ook steeds meer rekening moet houden, namelijk de vogelgriep. Zeker bij de watervogels en roofvogels is dat steeds vaker een sterftefactor die van invloed is op hun populatie. Het zou zo maar kunnen dat de aantallen in het veen bij een aantal soorten al beïnvloed is geweest, door sterfte in de voorgaande periode. Binnen het veen is tot nu toe nog niets waargenomen van abnormale sterfte onder vooral de eenden en ganzen. Op het moment van samenstellen van dit verslag worden echter verontrustende aantallen slachtoffers gemeld onder Kraanvogels in het buitenland. Vooral voor deze, in ons gebied relatief nieuwe maar nu al iconische broedvogel, betekent dat billenknippen voor 'onze' vogels. Hoopvol is wel dat onze lokale kraanvogels steeds vaker jaarrond in de omgeving blijven rondhangen en geen verre winterreizen meer maken. Daardoor er is waarschijnlijk minder kans op besmetting dan in de grote concentraties op slaapplaatsen in het buitenland.

Avimap en het gezonde verstand

Bij de start van het digitale invoersysteem Avimap was Arend van Dijk de begeleider voor het BMP, het Broedvogel Monitoring Project. Er werden door het algoritme soms interpretatie conclusies getrokken waar je het gevoelsmatig niet mee eens was. Een voorbeeld uit die eerste Avimap-jaren waren Kieviten die pas laat in het voorjaar zich meldden in het veen, vermoedelijk omdat ze dan uit het omringende boerenland verjaagd werden door agrarische werkzaamheden. In het veen deden ze dan een nieuwe broedpoging. Maar Avimap telde ze niet mee, omdat ze met alleen balts buiten de voor hen bedachte datumgrenzen vielen. Gebruik altijd je gezonde verstand was Arends goede raad, en dat is gebeurd. Deze late vestigingen telden dus wel mee. Het invoeren van telgegevens in Avimap is een enorme vooruitgang qua tijdswinst, vergeleken met het handwerk op papier in voorgaande jaren. Dat geldt dan in het bijzonder voor de uitwerking per soort en de interpretatie om uit de verzamelde veldgegevens het juiste aantal territoria te destilleren. Waar je eerder uren bezig was met het trekken van lijntjes om territoria van buurparen uit elkaar te houden, doet het programma dat in een flits. Maar bij een groot gebied als Engbertsdijkswenen, dat in delen wordt geteld, zit er wel een levensgrote adder onder het Pijpenstrootje. Met vogels die regelmatig aan weerszijden van een deelgebiedsgrens zitten, loop je het risico dat ze in beide deelgebieden als een territorium worden geteld. Dat zou aanleiding geven tot onterechte dubbeltellingen en een overschatting van het werkelijke aantal. Dat kon je met de papieren kaarten beter corrigeren, je legde die naast elkaar en je kon dan het territorium op de meest voor de hand liggende locatie plaatsen. Dit is dus in Avimap niet mogelijk, dat digitale programma is blind voor zulke grensgevallen. Waar nodig moet hier digitaal wat correctiewerk uitgevoerd worden. Dit vereist nogal wat inzicht in hoe het terrein er ter plekke uitziet. Avimap mist dat vermogen.

Het voorgaande speelt nog meer bij soorten die een groot territorium hebben! Lang niet alle vogels blijven immers binnen de grenzen van de deelgebieden die wij ooit hebben bedacht. Het beste voorbeeld hiervan is de Koekoek, die zich al roepend over grote afstanden verplaatst. Voor het vaststellen van hun populatiegrootte wordt sinds de overgang van papier naar programma, een vaste formule gehanteerd. Deze is gebaseerd op een vergelijking van de laatste papieren telling versus dezelfde telling met een clustering in Avimap. Avimap bleek anderhalf keer zoveel Koekoekterritoria vast te stellen dan de teller, die zijn gebiedskennis meeneemt in de interpretatie. Voor elk deelgebied worden nu territoria die op slechts één waarneming zijn gebaseerd geschrapt. Daarna wordt voor het veen als geheel met de tweederde formule gecorrigeerd: het verschil tussen ouderwets handmatig clusteren versus de moderne digitale methode.

Voor andere soorten met een dergelijke overlapping bestaat niet zo'n formule, hier komt het aan op ervaring en kennis van het terreingebruik van deze soorten, en vooral overleg met de waarnemers. Een voorbeeld hiervan zijn de Kraanvogels, die we de laatste jaren steeds meer mogen begroeten. Deze laten zich vroeg in het seizoen vaak uitbundig zien en horen, maar zo gauw ze broeden, zich stil houden en aan de grond blijven, lijken ze van de aardbodem verdwenen. Dat geldt zeker ook voor de fase waarin ze kleine jongen hebben. De kleintjes laten zich maar zelden zien in de vegetatie. Daarnaast gaan de ouders met hun jongen op stap door verschillende deelgebieden, en het aangrenzende boerenland. Door alle waarnemingen met elkaar te vergelijken, dus uit alle deelgebieden tezamen, kom je dan tot het gebiedstotaal. Het kan immers gebeuren dat een Kraanvogelpaar ergens een nest begint, vervolgens verstoord raakt en in een ander deelgebied een nieuwe broedpoging doet. Door alle informatie uit het gebied te bundelen weet je dan dat het om hetzelfde paar gaat. Had je de informatie uitsluitend per deelgebied geanalyseerd dan had je geconcludeerd dat het om twee territoria ging. Onze grootste broedvogels zijn daarmee zo ongeveer het lastigst goed in kaart te brengen!

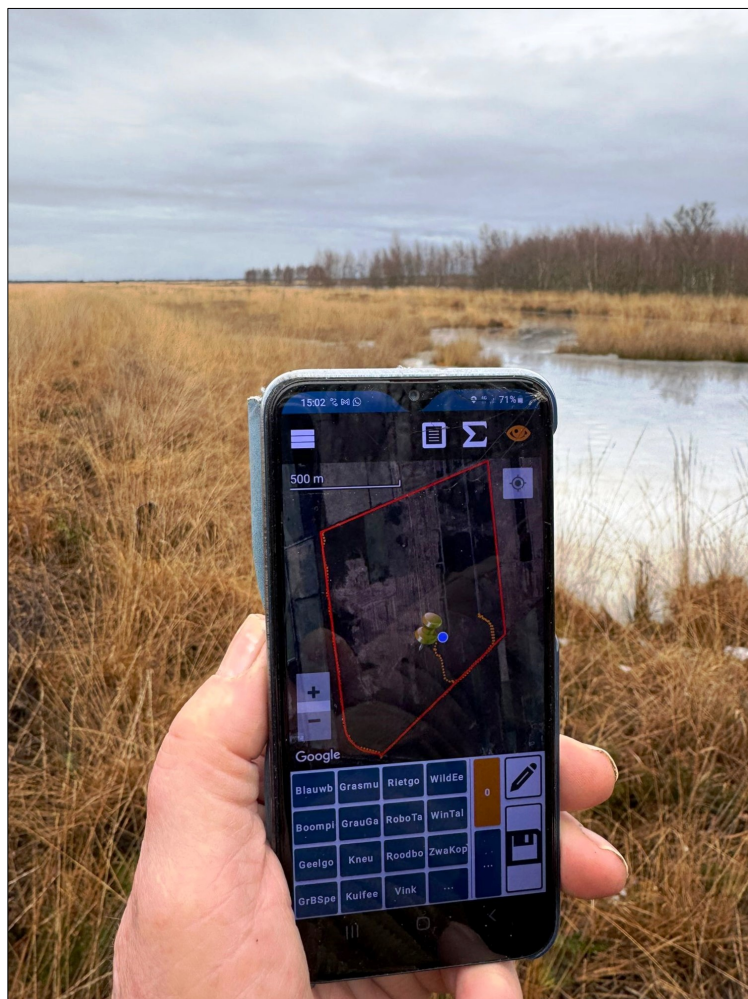
Alle veldwerk begint met de invoer van de gegevens door de waarnemer, een niet te onderschatten verantwoordelijkheid. Om te beginnen moet je zeker weten dat je de juiste soort hebt gedetermineerd. Een goede basiskennis van de broedvogels is daarbij een vereiste, vooral een gedegen kennis van de vogelgeluiden is belangrijk.

Soms kun je gebruik maken van nieuwe hulpmiddelen zoals een app met geluidherkenning, maar zo'n app vangt geluiden niet altijd goed op en kan daardoor fouten maken en de teller op het verkeerde been zetten. Een goede teller zal altijd op het gezonde verstand moeten vertrouwen en terughoudend zijn bij het invoeren. Verder is de opgegeven broedcode belangrijk, je moet goed weten dat de code past bij het gedrag van de betreffende vogel. Avimap denkt verder niet meer na, maar gebruikt zonder kritische houding de ingevoerde data! Na het insturen van de resultaten wordt bij Sovon overigens wel nog gekeken naar eventuele onwaarschijnlijkheden.

Die eindcontrole kunnen we voor 2025 toelichten met een drietal soorten. Allereerst de Bontbekplevier: de hele maand mei lieten zich 1-2 exemplaren zien op plasdrassen in het noorden, maar ook een enkele keer groepen, tot zestien aan toe. De laatste melding van het voorjaar was op 17 juni, met foto, door de waarnemer ingevoerd als paar. Avimap zag hier zelfs zonder een hogere broedcode toch een territorium in. Vanwege de voor de soort onwaarschijnlijke biotoop is deze in overleg met SOVON alsnog geannuleerd.

Het tweede geval betrof een eenmalig roepende Draaihals op 30 mei, ongeveer een kilometer van het bekende broedpaar. We zijn er vanuit gegaan dat het een vogel is geweest van dat paar dat even een uitstapje had gemaakt.

Verder maakte Avimap nog een territorium van een paar Tapuiten, dat belangstelling toonde voor gaten in een staande turfwand. Vroeger was het een vaste bewoner van de turfstapels in het veen, zo gek was deze gedachte niet. Omdat de vogels hier later niet weer zijn gezien is dit omgezet in een paarwaarneming zonder verdere broedindicatie.

Bijzondere waarnemingen

We zien het al jaren, soorten die we vroeger alleen kenden als dwaalgast, maar die nu door de klimaatverandering steeds vaker hun snavel aan het glas laten zien. Het zijn voor veel vogelaars de krenten in de pap. Zeker als het om een mogelijk toekomstige broedvogel gaat.

Zeearenden, de laatste jaren geen ongewone soort meer, zien we regelmatig wel één of een enkele overvliegend, af en toe ook pleisterend. Dit voorjaar was hier voor het eerst een vaste gast, een twee- of driejarige dus nog onvolwassen vogel.

De eerste melding was al op 31 januari, waar de hier overwinterende ganzen niet blij mee zullen zijn geweest. Deze vogel werd het hele voorjaar gezien, met een laatste waarneming eind juni. Vaak jagend, met op 21 april bijvoorbeeld een melding van twee ooggetuigen: *Plukt op de achterste plas gewoon een Kok- of Dwergmeeuw van het water!*

Een verrassende zuidelijke gast was de Slangenarend, weliswaar buiten de broedtijd. De eerste keer werd hij of zij gezien op 19 augustus, de laatste keer op de 31^e van die maand. Deze vogel trok vanzelfsprekend de aandacht van veel waarnemers, en werd dan ook bijna dagelijks gemeld. Met op de 21^e een opmerking: *Qua formaat mooi kunnen vergelijken met de Zeearend, die langs kwam vliegen*. Ook de Slangenarend is een soort die steeds vaker overzomert in ons land, en daarmee een potentieel nieuwe broedvogel kan worden. Reptielenliefhebbers zullen daar een ambivalent gevoel bij hebben. De slangenpopulatie in de Engbertsdijksvennen is immers ook heel kwetsbaar!

Een vogel die hier wel heel goed zou passen, is de Stelkluut die op 3 mei op een paar plasdrassen werd gezien. Deze zal zodanig geschrokken wezen van de Zeearend die hem van dichtbij wilde bekijken, dat het bij één dag bleef. Op 31 mei echter werd er weer één op de foto gezet, eveneens op de plasdras van deel 2.

Op 11 mei werd op de hei een foeragerende Bijeneter gezien. Een paar weken later weer één, nu overvliegend

over de Plas van Roelofs. Die laatste kan hier zo maar op verkenning zijn

geweest voor een geschikte nestwand. Tot voor kort durfde je dat niet te dromen, maar ze doen het steeds beter in ons land. Ook in onze omgeving: er was al een broedgeval bij Ommen. Dat schept verwachtingen, ook hier zijn in de buurt wel steilwandjes die geschikt lijken voor deze gravende hollenbroeder.

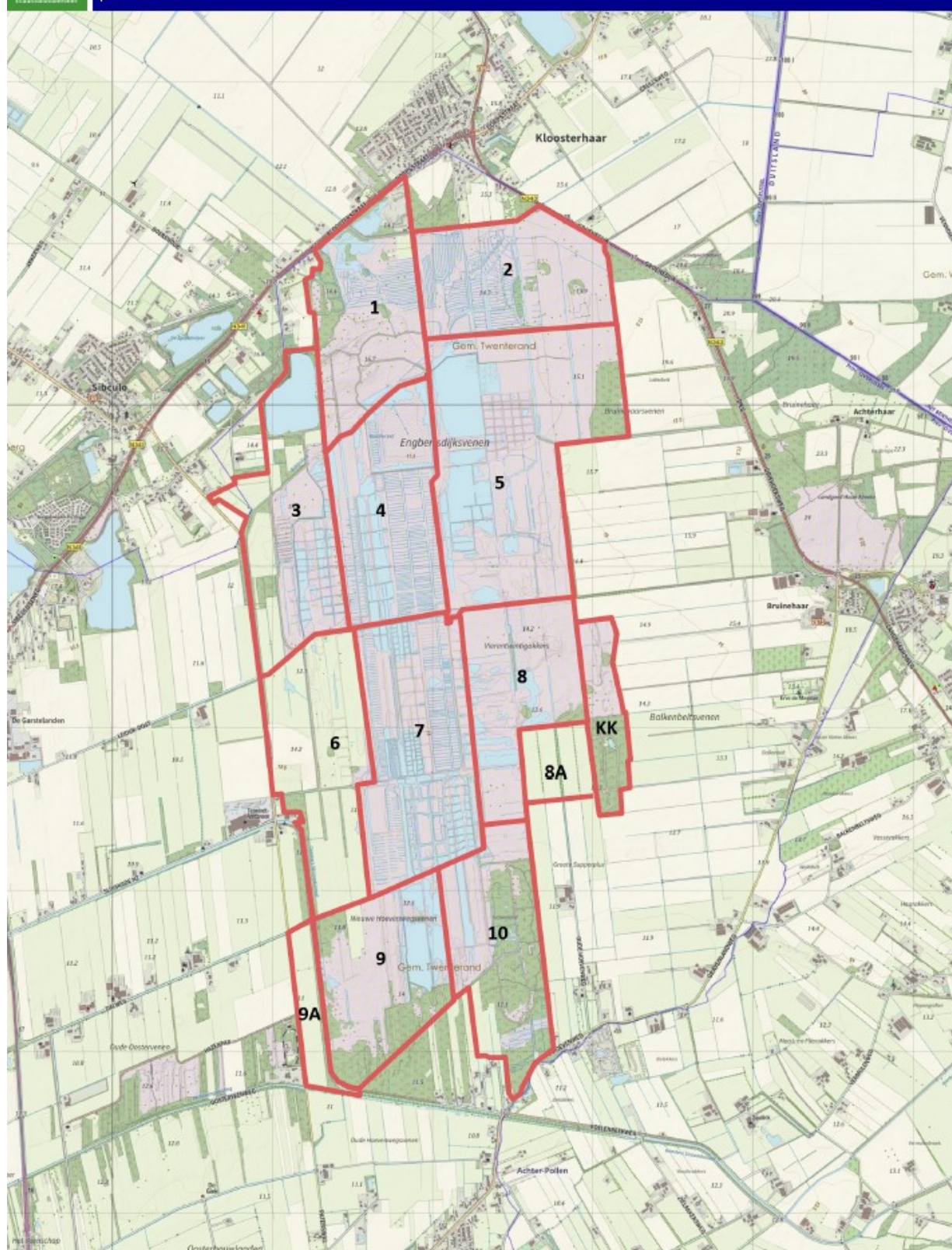
Verder spreken natuurlijk de Hoppen zeer tot de verbeelding, die zowaar genoeg waarnemingen opleverden om van een territorium te mogen spreken. Ze worden dan ook bij het soortenoverzicht besproken.

Zoogdieren

Bij elk bezoek worden door de tellers ook altijd de waargenomen zoogdieren genoteerd, op verzoek van de Zoogdierenvereniging. Dit leverde ook dit jaar de nodige meldingen van de bekende soorten op, maar een paar zaken vallen daarbij op. Zoals het ene Konijn op de hei, die of hardnekkig vrijgezel is, of zijn of haar familie goed weet te verstoppen. Het blijft absurd, de vrije val van deze soort. Ooit zo talrijk en nu vrijwel verdwenen uit de regio. Niet alleen desastreus voor de soort zelf, maar ook voor de vegetatieontwikkeling, waar ze een sturende rol in hadden. En natuurlijk ook voor de roofdieren en roofvogels die de konijnen op hun menulijst hadden.

Wilde zwijnen lijken dit jaar ook minder algemeen, er werden vrijwel geen groepen gemeld, op één na: drie zeugen met minimaal tien biggen. Eenmalige waarneming was er van een Vos, ook deze wordt al een paar jaar heel weinig gezien. Meer bijzonder waren, eveneens eenmalig, meldingen van een Bunzing en een Das. Meest aansprekend is natuurlijk de Wolf, die op 11 april op de centrale veenrug uit het Pijpenstrootje opdook, en daarbij meer onder de indruk van de teller was, dan andersom. De Wolf verdween spoorloos in zuidelijke richting, en leek daarna wel opgelost. Hij werd nergens meer gemeld, ook niet van buiten het veen. Ten slotte is er dan nog de waarneming van een Wasbeerhond. In 2017 werden er ook al eens twee waargenomen in dezelfde omgeving, maar de teller twijfelde toen of dat wel kon kloppen en heeft ze niet gemeld. Achteraf zal hij het toch bij het rechte eind hebben gehad. Deze verwilderde exoot werd dit keer op 9 juni voor het eerst gezien binnen het veen. Op 5 juli volgde een tweede waarneming, nu op de grens met het landbouwgebied, nog steeds aan de oostkant.

Auteur:
Rick Rubin

Return:
08-01-2026

School:
1:20.000

A horizontal scale bar with markings at 0, 200, and 400 meters.

Aan deze kaart kunnen geen rechten worden ontleend.
© Staatsboekbeheer

Verdeling van de Engbertsdijksvenen in telgebieden

Deel 1 In het noorden is hier een open plas, de Friese Koelen. Het middendeel was halverwege jaren '80 een open Pijpenstrootjesvlakte. Daarna is het fijnmazig begreppeld, in het kader van de muggenoverlast destijds. Het groeide al snel vol met berken, deze zijn een paar jaar geleden weer verwijderd, met begrazing wordt het nu opengehouden. Nog verder naar het zuiden gaat deze vlakte over in een droge heide.

Deel 2 Het westelijk deel heeft dezelfde gedaanteverwisseling ondergaan als het aangrenzende natte deel van deel 1. De oostkant is droger, hier is veel bos verwijderd, op een paar plukjes na.

Deel 3 In het noorden ook hier een open waterpartij, een oude zandwinning, de Put van Roelofs. Daarna volgen een paar stukjes grasland omzoomd door houtgewas. Het grootste deel is verder een tot het zand afgegraven veenbodem, door middel van dammetjes opgedeeld in compartimenten. Langs de westrand hiervan is een strook voormalig agrarisch gebied, met een maaibeheer. Een later aangekocht stukje is hiermee vergelijkbaar.

Deel 4 Dit is de nog deels onvergraven centrale hoogveenrug, met in het noorden de omkaderde onvergraven hoogveenkern, ooit de aanleiding tot de eerste aankoop als natuurgebied van Engbertsdijksvenen. Op de omringende kade is uitzichtpunt De Pluus gebouwd. Het deel zuidelijk van de hoogveenkern is meer of minder vergraven, de natte delen zijn ook hier met dammetjes in compartimenten verdeeld. Pijpenstrootje is de overheersende soort.

Deel 5 Hier zijn aan de westzijde de grootste waterpartijen van Engbertsdijksvenen, omringd door een nat gebied, door grotere en kleinere dammen opgedeeld. Veel van de vegetatie bestaat uit Pitrus. Het noordoostelijk deel is droger, dit is een voortzetting van het aangrenzende beeld van deel 2. In de zuidoosthoek is een wat groter bosgedeelte gespaard gebleven.

De delen 3, 4 en 5 worden aan de zuidzijden begrensd door de voormalige Engbertsdijk.

Deel 6 Dit deel kent een noord- en zuidelijk deel, gescheiden door de Krikkendijk. Deze is op het veengedeelte evenals de Engbertsdijk omgevormd tot een strook met door dammen gescheiden compartimenten. Noord van de Krikkendijk zijn aan weerszijden van de zandweg twee heel verschillende delen. Oostelijk is het grotendeels afgegraven veen, met een heide- of Pijpenstrootjesvegetatie, met runderen begraasd. Westelijk van de weg ook hier voormalig agrarisch gebruikte graslanden, nu met een maaibeheer. Hetzelfde geldt voor het deel ten zuiden van de Krikkendijk.

Deel 7 Dit is de voortzetting van de veenrug van deel 4, halverwege gescheiden door de gedempte Krikkendijk. Het bestaat uit meer of minder natte gedeelten, met vele dammetjes. Ook hier voornamelijk Pijpenstrootje, met hier een daar een Gagelbosje.

Deel 8 Een geheel afgeveend terrein, bekend als de Weide van Overesch, naar de vroegere pachter. Decennialang begraasd, eerst door rundvee, later door een eigen schaapskudde, en nu al weer jaren opnieuw runderen. Een afwisseling van natte delen met Pitrus, verder vooral Pijpenstrootje. Waar bos is verwijderd en de bodem is geschraapt een paar stukjes plasdras.

Deel 8A Twee totaal verschillende delen: het noordelijk is vergraven veen, met nog enkele veenrestanten. Ook hier is het bos grotendeels verwijderd. Het zuidelijk deel is een blok schraalgrasland met een maaibeheer, de percelen gescheiden door houtsingels.

Deel 9 Dit deel wordt aan de noordzijde begrensd door de Nieuwe, aan de zuidkant door de Oude Leidijk, en aan de westkant door het Veenkanaal. Ook hier een veenrestant met een grotere plas, met aan de zuidkant kijkhut Het Krikeantie. Het westelijk deel is een Pijpenstrootjessavanne, met langs de randen opgaand bos, voornamelijk berken.

Deel 9A Dit is een strook gemaaid grasland, met aan de kanaalkant opgaand hout. Het water van het kanaal behoort ook bij dit deel.

Deel 10 Het meest bosrijke deel van Engbertsdijksvenen. Dit bestaat grotendeels uit al wat oudere berken. In de noordpunt is een stukje begraasd, natte Pijpenstrootjesvegetatie. Aan de noordwestkant is een hoger deel aansluitend op dat van deel 9, eveneens met een waterpartij.

Deel KK Het Bosje van Koekoek. Een voor het veen atypisch deelgebied, want vrijwel geheel bestaand uit ouder bos.

Engbertsdijksvenen in vogelvlucht.

De kaart met de deelgebieden is met de meest recente ondergrond. Bij de interpretatie daarvan is deze drone foto een mooie hulp. De foto is vanaf het noordwesten gemaakt.

Voor de oriëntatie: op de voorgrond is de leemopslag te zien naast de Friese Koelen.

Het lijnpad naar uitkijkpunt De Pluus is heel herkenbaar.

Het donkerbruine deel rechts is de droge hei, zoals deze ook op de voorkant van dit verslag is afgebeeld.

Overzicht soorten

Hier volgt een overzicht van de Rode Lijst soorten die dit jaar in de Engbertsdijksvenen gebroed hebben of een poging daartoe deden. De lijst is aangevuld met een aantal algemenere soorten, die kenmerkend zijn voor het veen. Een kleine kanttekening is op zijn plaats: een paar deelgebieden zijn gewisseld van teller. In dit geval van oud en ervaren maar met sleet aan oog, oor en mobiliteit naar jongeren met haviksogen, een enorme gedrevenheid en dito conditie. Vooral kleinere zangvogels dieper in het terrein zullen daardoor zeker wat beter zijn opgemerkt dan in voorgaande jaren.

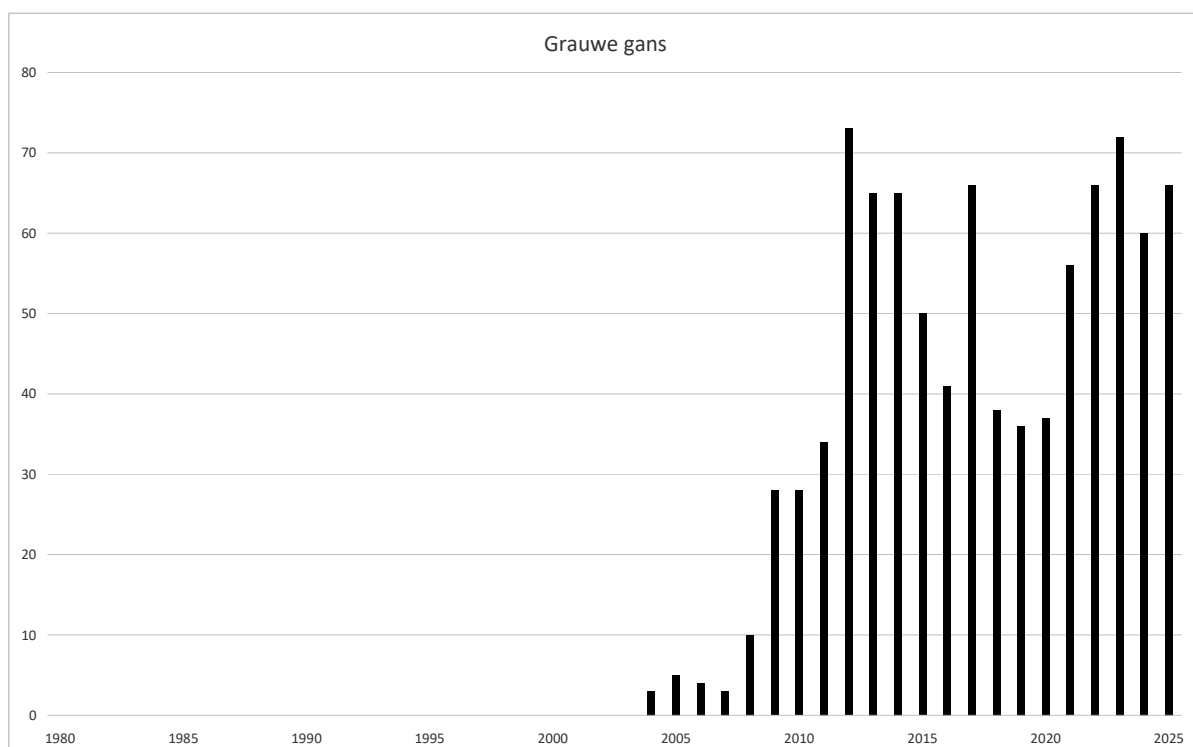
De opgegeven aantallen zijn vastgestelde territoria, het hoeven niet per se evenveel broedparen te betekenen. Toch houden we hieraan vast, maar lichten dit in de tekst waar dat aan de orde is wel toe. Jaarlijks de territoria in kaart brengen is de meest consequente manier om het wel en wee van onze broedvogels te volgen. Voor het beheer levert dat belangrijke informatie op welke terreindelen van belang zijn voor de verschillende soorten vogels.

We moesten dit jaar een paar vogels uit de gevarenzone missen. Zomertalingen lieten het afweten, evenals Porseleinhoen, waarvoor de omstandigheden toch perfect leken. Kokmeeuwen hebben, na een paar jaren met slechts een aanzet voor een kolonie, het dit jaar helemaal niet meer geprobeerd. De Zomertortel hebben we nu al drie opeenvolgende jaren moeten missen, het lijkt op een definitief afscheid van dit prachtige duifje. Bosuilen hebben net buiten het telgebied gebroed: de bewoners van het erf moesten de pas uitgevlogen jongen van de weg halen. Velduil, maar ook de Middelste bonte specht laten het nu al twee jaar helemaal afweten. Boomvalken waren weer met meerdere exemplaren op libellenjacht in het veen, maar territoriaal gedrag bleef achterwege. Opvallend was ook de afwezigheid van een 'gewone' soort, de Braamsluiper, na een ononderbroken reeks van bijna tien jaar. De landelijke trend is juist heel stabiel voor deze soort, onduidelijk waar hun afwezigheid aan schort.

Grauwe gans

66

Vanaf de eerste vestiging nu ruim twintig jaar geleden ging het hard met de Grauwe ganzen, maar de groei is er nu, weliswaar in een golfbeweging, toch al een paar jaar uit. Het deel van de gevonden paren dat ook werkelijk aan broeden toekomt, is heel wat minder dan het aantal paren, waar deze stand grotendeels op is gebaseerd. Er zijn slechts enkele nestvondsten geweest, en ook werden bijna geen paren met kuikens gemeld. Veel paren zie je al vrij snel in het voorjaar foerageren buiten het veen. Mogelijk was de altijd aanwezige dreiging van de Zeearend, die hier dit voorjaar rondhing, mede een oorzaak van dit geringe broedsucces! Voor de Grauwe gans geldt evenals voor vrijwel alle overige watervogels, dat telgebied 5 voor hen verreweg het meest belangrijk is.

Wilde eend

81

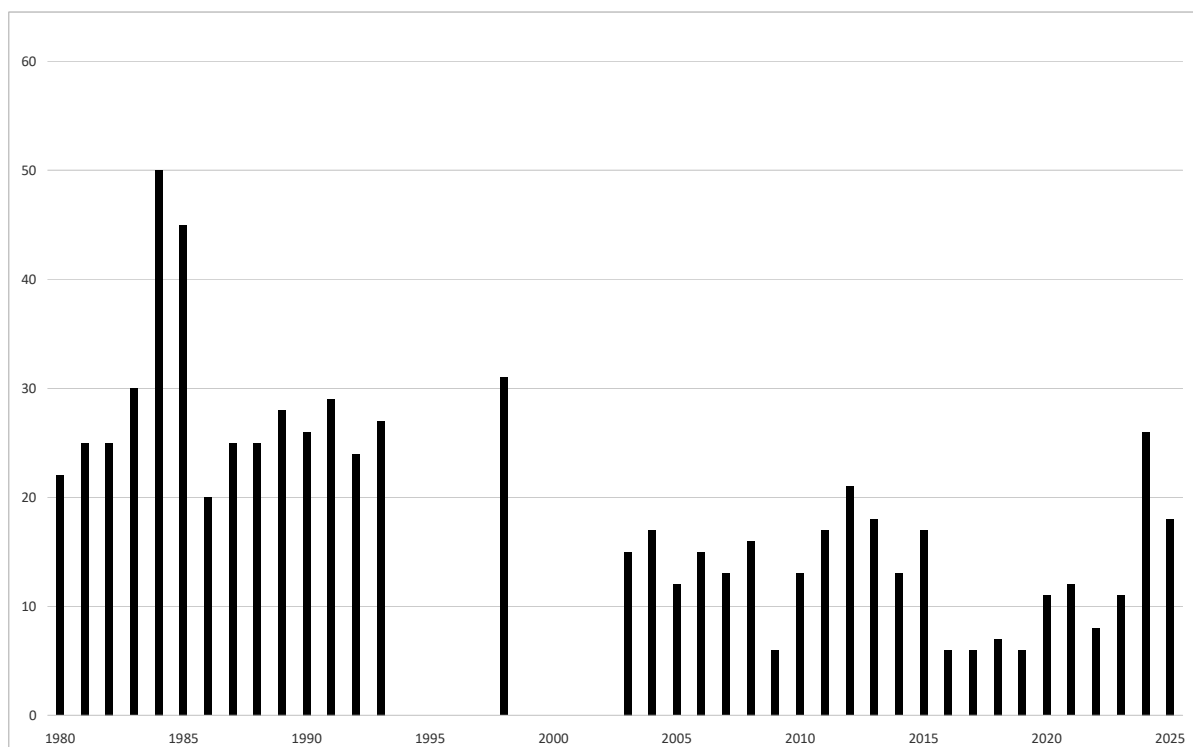
Aandacht voor deze zo gewone vogel leek jarenlang overbodig. Totdat het leek, dat het er steeds minder werden. Voor Vogelbescherming reden om ze in 2020 tot Vogel van het Jaar uit te roepen. Voor de Telgroep waren de berichten over afname al een paar jaar eerder aanleiding om deze soort jaarlijks mee te gaan tellen. Dit jaar verdienen ze een speciale vermelding: het aantal territoria is het hoogste in de nog korte reeks van negen jaren. De gunstige waterstand in het voorjaar heeft zijn uitwerking kennelijk niet gemist.

Slobeend

18

KW

Vorig jaar bereikte deze soort met zesentwintig territoria het hoogste aantal in de recente reeks in het veen. De achttien van dit jaar kunnen daar niet aan tippen, maar die stand komt wel overeen met het voorkomen van een jaar of vijftien geleden, toen ze eveneens een paar goede jaren hadden. Maar de aantallen uit de jaren tachtig en negentig, met tot vijftig paren blijven nog altijd voorgoed verleden tijd. Vrijwel alle territoria zijn van de grote plassen in noordoost. Hier past wel een kanttekening: geen van de territoria hier hebben een hogere score dan paarwaarnemingen. Er is dus geen zekerheid of succesvol gebroed is.

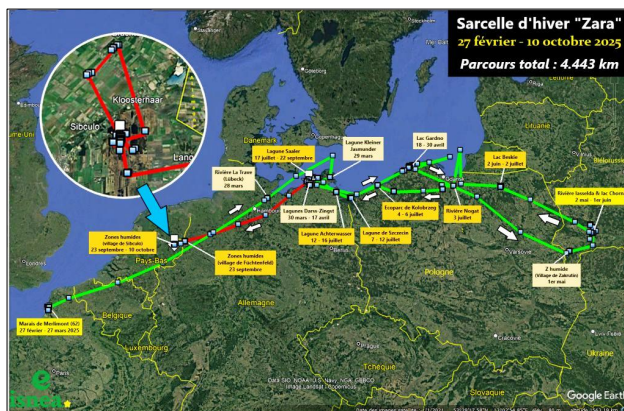

Wintertaling

44 KW

In tegenstelling met de vorige soort kent de Wintertaling al een tijdje geen uitschieters. Het gemiddelde voorkomen over de laatste tien jaar is ongeveer veertig territoria, 2025 past bij dat beeld. Ze zijn ook veel meer verspreid over het veen te vinden dan andere eenden, ze hebben dan ook aan een heel klein stukje water genoeg. Zoeken naar moeders met kuikens later in het seizoen levert wel zekere broedgevallen, op maar daar moet je dan wel een portie doorzettingsvermogen en een beetje geluk bij hebben. Niet alle tellers gaan hier gericht naar op zoek. Al met al lijken ze zich goed te handhaven, maar de tijden waarbij er meer dan het dubbele aantal werd vastgesteld lijken nog lang niet weer in zicht. Tot ver in het voorjaar zien we groepjes talingen in het veen, welke dan ook in Avimap worden ingevoerd. Dat het helder is dat deze hier niet van plan zijn te gaan broeden wisten we, er blijft altijd maar een fractie van hangen. Niet voor niets worden waarnemingen van de Wintertaling, als er geen sprake is van balts, pas vanaf 10 mei meegeteld voor een territorium. Dit najaar kregen we door middel van moderne techniek een uniek inzicht in wat zo'n eendje in één jaar zoal meemaakt:

Medewerkers van Staatsbosbeheer vonden in het veen een tracker waarop een e-mailadres stond van de Franse onderzoeker, welke het kaartje stuurde waarop alle peilingen tussen het zenderen op 27 februari, en het verliezen op 10 oktober. Het is fascinerend om te zien hoe deze Wintertaling van zijn winterverblijf in zijn broedgebied in Wit-Rusland belandt. Ze vertrekt daar al weer na 1 maand; broeden mislukt? Onderweg blijft de vogel 2x een aantal weken hangen; op Rügen en langs de Poolse Oostzeekust. De herfsttrek idem dito. De vogel kwam eind september in de Engbertsdijkswen aan, en foerageerde regelmatig in het gebied Rauwbloksweg. (Peter van den Akker)

Patrijs**1 KW**

Opnieuw slechts één territorium van deze zozeer gekoesterde soort. Ook nu weer bij de graanakker van telgebied 6. Voor degenen die de Patrijs het allerbeste toewensen lijkt dit een ideale omgeving: graanakker, schraal grasland, een zandweg, dit alles omringd door ruigte. Kortom, het nostalgische beeld van een ouderwets boerenlandschap. Toch zal er iets voor ze ontbreken, maar als beschouwer heb je geen idee waar het nog aan schort. Het territorium is gebaseerd op slechts één waarneming van een roepend mannetje. Wat ook niet helpt, is dat het de gemeente maar niet lukt het project 'Wies met de Patries' in de benen te houden. Dit was een ambitieus plan om het buitengebied op ecologisch gebied een zetje in de rug te geven, met de Patrijs als mascotte. Afgelopen jaar is er helaas geen enkel initiatief meer ondernomen, behalve dan met gesubsidieerde inzet van een heel aantal akkerbouwers. Mede hierdoor is er in het landbouwgebied tussen Westerhaar en Vroomshoop een heel behoorlijke Patrijzenstand, vooral op en rond de graanakkers voor de plaatselijke whiskystokerij. De weidevogelstand wordt in deze omgeving ook goed gevolgd, deze bleek dit voorjaar veel te lijden te hebben van een rattenplaag. Of de Patrijzen hier ook mee te maken hadden is niet duidelijk, maar de aantallen vallen dit jaar wel wat tegen.

Kwartel**7**

Kwartels worden vrijwel elk jaar wel een keer of wat gemeld, maar hun voorkomen gaat altijd met pieken en dalen. Dit jaar kun je wel een 'gemiddeld' jaar noemen. Het meest werden ze gehoord aan de westkant van het reservaat, onder andere roepend vanuit de graanakker van deelgebied 3.

Dodaars**20**

Dit is nou eens een heel constante soort, over de hele telreeks bekeken. Ze slaan geen enkel jaar over. Het gemiddelde van al die jaren is drieëntwintig. Het aantal van dit jaar past hier naadloos bij.

Geoorde fuut**1****Natura 2000 soort**

De laatste jaren is het steeds afwachten: komen ze nog terug, of is het definitief gebeurd met deze soort. Ook dit jaar moeten we het met slechts één territorium van deze schitterende vogels doen. Dit is al zo sinds 2013, daarna heeft het veen geen kolonies Kokmeeuwen meer gehad. Daarna was het ook een aflopende zaak voor de fuutjes, ze zijn zeer gebonden aan de meeuwenkolonies. Het betrof dit jaar nog weer een paar op de Grote Plas, wat er voor zorgde dat ze vanaf het uitkijkpunt De Plus veelvuldig werden gezien. Je kunt er dan ook vanuit gaan dat ze ook dit jaar niet hebben gebroed, in ieder geval niet met succes. Wel werden ze parend gezien, maar daar is het bij gebleven.

Sperwer**1**

Dit is in het veen nooit een algemene broedvogel geweest. De laatste tien jaar met soms één, eenmaal met twee territoria. Het ene paar van dit jaar broedde in hetzelfde bosje als eerder, maar wel met een nieuw nest. Er werden wel jonge vogels gezien, maar deze zijn niet uitgevlogen. Mogelijk is het nest gepredeerd.

Havik**3**

Het jaarlijks voorkomen van de Havik lijkt op een invullijst voor de toto: enen, tweeën en drieën. Het zijn honkvaste gebruikers van de bekende nestplaatsen, en dat geldt zeker voor het paar op de hei. Dit stukje bos was meer dan veertig jaar geleden ook al bij Haviken in gebruik! Trouwe bezoekers weten dat, vanaf het wandelpad kun je vaak één van de ouders zien die de wacht houdt in een vrijstaande boom. Een ander vast territorium is in het bosje van Koekoek, welk dit jaar voor het eerst is meegeteld. Er waren twee paar met twee, en één met drie uitgevlogen jongen.

Grauwe kiekendief (1) EB

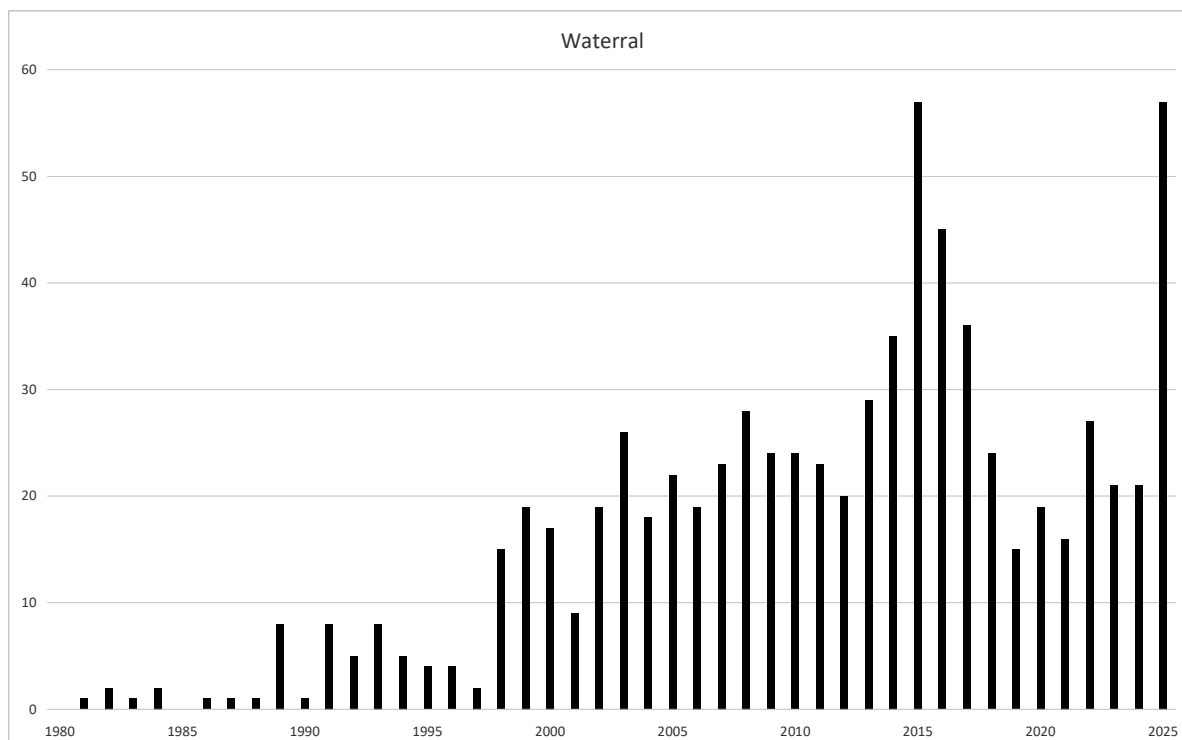
Het zijn de berichtjes waar je blij van wordt: *Vanmorgen een gaaskooi geplaatst om het nest met drie jongen te beschermen*. Dit was op 1 juli. Alles kwam hier weer bij elkaar: hetzelfde mannetje kiekendief in een akker van dezelfde boer, opgespoord en gevolgd door dezelfde waarnemers. Ook de gewoontes van het mannetje bleven gelijk, hij werd regelmatig jagend gezien in Engbertsdijkswenen, dat daarmee delen mag in het territorium. Op 16 juli werden de jongen geringd. Helaas werd na de oogst één van de jongen dood gevonden op de akker. Een andere ging al snel op verkenning: eind augustus en begin september werd van deze de ring afgelezen bij Bremen!

Buizerd 6

Bij het intensieve onderzoek aan de Buizerds zien we het manco van tellen in deelgebieden: er kwamen bij de kartering territoria uit die niet corresponderen met de gevonden nestplaats. Hier zien we hoe soorten met een groot territorium de tellingen per deelgebied kunnen beïnvloeden. Uit de gegevens uit Avimap rolden acht territoria. Maar gericht zoeken naar de nestplaatsen leverden dus zes paar op met een nest, waarvan er vijf daadwerkelijk hebben gebroed. Het broedsucces was matig: drie paar met twee uitgevlogen jongen, en één paar met drie. Het vijfde paar had wel jongen maar deze zijn niet uitgevlogen.

Waterral 57

Slechts één keer eerder reikte de Waterral tot dit fenomenale peil, dit was in 2014. Waar zo'n ervaring dan vandaan komt? Voor wat betreft waterpeil en weersomstandigheden zullen er in voorgaande jaren vast wel vergelijkbare omstandigheden zijn geweest. De voorafgaande winter was nu heel zacht, waardoor ze deze periode goed kunnen overleven, maar ook dat is de laatste jaren regel. Mogelijk hebben ze veel gehad aan het snelle droogvallen van de Pitrusvegetatie, waardoor ze grotere oppervlaktes geschikt foerageergebied troffen. Maar als teller werd je wel vrolijk van de gilletjes die ze her en der vanuit de ruigte lieten horen. De rallen zaten verspreid over het hele veen, maar wel sterk geconcentreerd rond de plassen aan de oostkant van het veen: hier zat maar liefst de helft van de populatie.

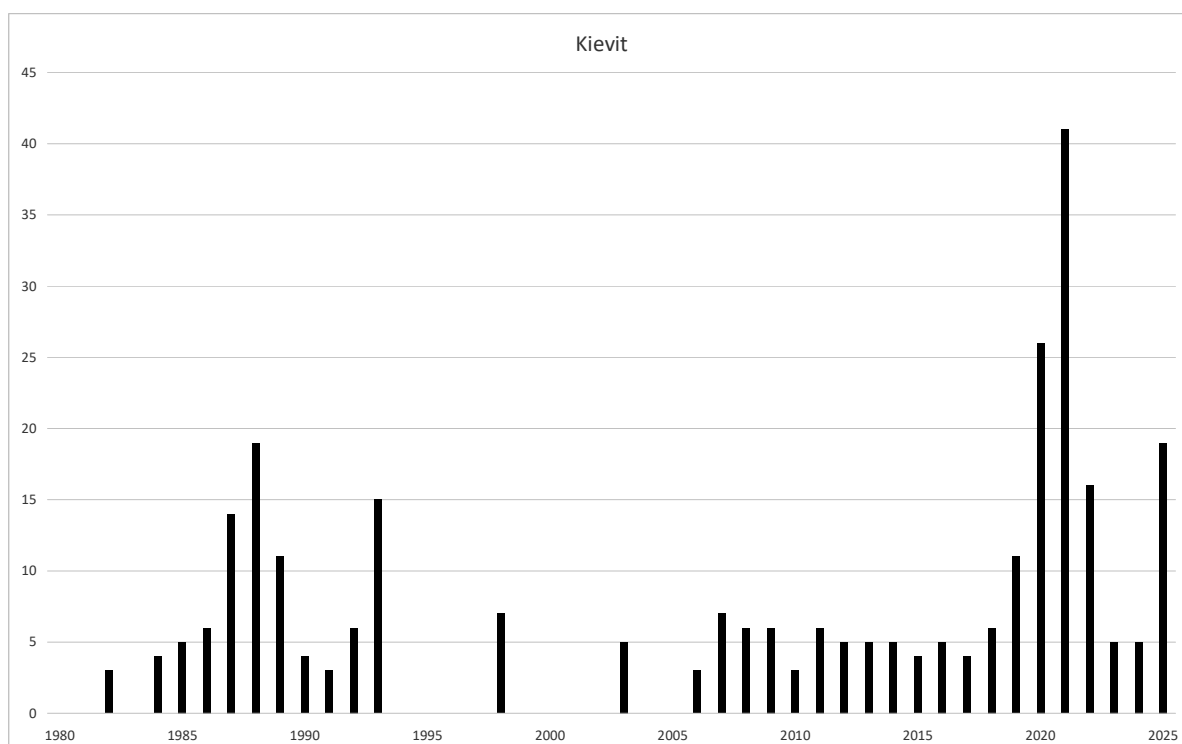
Kraanvogels, we kunnen niet meer zonder. We zien ze in het veen tegenwoordig jaarrond, ook in de winter zijn er pleisterende vogels. Dit jaar waren er zeker drie, maar mogelijk eerst nog vier paren in het veen actief. Deze werden al vroeg in het seizoen opgemerkt bij de watervogeltellingen. Bij de broedvogeltellingen waren daar met zekerheid drie paar van over, maar er werd wel in vier deelgebieden een territorium vastgesteld. Het eerste territorium werd al vroeg verlaten. Hier zal mogelijk de snelle verdroging in dit deelgebied meegespeeld hebben. Er werd begin april zelfs alarmerend en waaks gedrag vastgesteld, maar na de laatste waarneming op 21 april werden ze hier niet meer waargenomen. Mogelijk zijn ze in het naastgelegen deelgebied opnieuw begonnen, maar hier kan ook een tweede paar hebben gebroed, de waarnemingen overlappen elkaar. Dit zijn in ieder geval territorium 1 en 2. Bij territorium 2 werd op 15 mei afleidingsgedrag gezien, alsof de vogels kleine jongen begeleiden: paar 1. Hetzelfde gebeurde op 19 juni in weer een ander deelgebied, gezien het tijdsverschil moet dat wel een ander kraanvogelstel zijn geweest: paar 2. Ook hier waren de jongen door de vegetatie nog niet te zien. Mogelijk hebben deze gebroed in het aangrenzende onoverzichtelijke plassengebied. Hier waren namelijk voldoende waarnemingen voor een derde en vierde territorium. Dat vierde territorium is gebaseerd op waakzame vogels bij een waarschijnlijke nestplaats, in datzelfde plassengebied: paar 3. Dit paar liet zich af en toe vanaf het uitkijkpunt De Pluus horen en zien. Ook hier geldt: Kraanvogels houden zich niet aan de voor tellers overzichtelijke grenzen, zeker met jongen zullen ze een groter gebied bestrijken. Een mooie aanvulling zijn dan ook de meldingen van Kraanvogels met nog niet vliegvlugge jongen door de pachter van het grasland aan de oostzijde. Hier twee paren, met één respectievelijk twee jongen. Bij het maaien op 17 juni namen de vogels de benen, en liepen het veen weer in. Op 30 juni werd in hetzelfde perceel, het gras was net afgevoerd, een paar met één groot jong gezien en op de foto gezet. Later in de zomer werden voortdurend vogels met jongen foeragerend buiten het veen gezien. Een paar keer betrof het twee paar, met respectievelijk één en twee jongen. Het lijkt dus waarschijnlijk dat van de twee geconstateerde, zo goed als zeker geslaagde broedsels, de jongen ongezien de pubertijd hebben bereikt. Als mogelijke oorzaak van het mislukken van andere broedpogingen zal ook dit keer het droge voorjaar niet meegewerkt hebben, nestplekken of jongen zijn zo al snel bereikbaar voor bijvoorbeeld Wilde zwijnen. Daar kwam dit voorjaar nog een extra onruststoker bij in de vorm van een juveniele Zeearend, die hier ook de ganzen en eenden regelmatig de stuipen op het lijf joeg. De deelgebieden waar de broedgevallen/broedpogingen plaatsvonden zijn uit beschermingsoogpunt niet genoemd. Alle gebruikte terreindelen zijn vrij gemakkelijk vanaf de oostkant van het reservaat bereikbaar, en hier worden met regelmaat personen gezien. Soms zelfs met een hond, en die wil je niet in het gebied hebben.

Kievit

19

Een paar jaar geleden kende de Kievit een ongekennde opleving in het veen, met tientallen territoria op door beheerswerkzaamheden tijdelijk geschikt geworden plekken. Door de snelle hergroei van de vegetatie bleek deze luxe van korte duur, maar dit jaar zagen we dit fenomeen in een ander deel van het veen weer terug. Er waren in vier deelgebieden territoria aanwezig, waarvan er elf geconcentreerd waren in de zuidoosthoek van deel 5. Hier waren in de winter grote stukken gemaaid, terwijl ze bovendien in het vroege voorjaar plasdras stonden. Daar werd met succes gebroed, want er zijn ook kuikens gezien. Ter plekke werd de feestvreugde nog uitgebreid met twee territoria van Tureluur, één van Watersnip, en helemaal afgemaakt met eindelijk weer eens een stel Wulpen. Voor de komende jaren geeft dat hoop, er wordt immers elk jaar wel ergens terreinonderhoud gepleegd in het veen. Daar kunnen de vroegere boerenlandvogels blijkbaar snel op inspelen: iets om elk jaar weer naar uit te kijken. Bijzonder is dan wel weer, dat de bijbehorende zangvogels ontbraken: Veldleeuwerik en Graspieper werden hier niet gehoord of gezien!

Kleine plevier

4

Sinds een aantal jaren geleden is begonnen met het weghalen van bos en aanvullend het afschrappen van de bodem zijn deze pioniers vaste gast, zij het in lage aantallen. Het moet voor hen wel kloppen: te nat is niet goed, helemaal droog mijden ze ook, althans in het veen. Hier waren ze weer te vinden op opdrogende plasdras stukjes. Ze hoeven dat water niet per se: op de hei van Bruinehaar, op korte afstand van het veen, wist een stel vier jongen uit te broeden in een extensief stukje bloemrijke akker, pal aan een druk belopen zandweg!

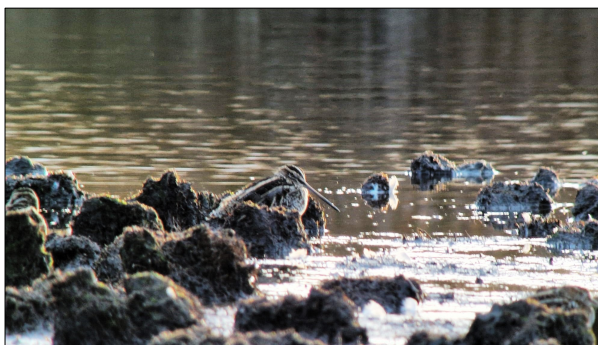
Houtsnip

3

Houtsnippen beleefden vanaf 2018 een welkome, maar niet te verklaren opleving, welke een paar jaar voortduurde. Er volgden drie jaren met tien of elf territoria, waar juist al aan de oppervlakte bos royaal geknabbeld werd. De jaren daarna is hun aantal flink geslonken en lijkt hun voorkomen beter te passen bij de restanten bos. De Houtsnip is overigens ook een soort die niet perse hoeft te broeden in het deelgebied waar ze worden waargenomen, ze vliegen in ruime rondjes over het terrein

Watersnip**5 BE**

Na de grote opruiming van berkenopslag in het veen bleken de Watersnippen onverwachte profiteurs, met meteen tien territoria. Dat aantal hebben ze helaas niet kunnen vasthouden, maar ze zijn wel vaste gast gebleven. Zij profiteren van het maaibeheer dat jaarlijks hier of daar wordt uitgevoerd. We mogen nu al tien jaar achtereen genieten van hun gemakker. Overigens zijn dubbeltellingen bij aaneengrenzende deelgebieden niet onmogelijk. De baltsvluchten hebben een grote actieradius, niet voor niets is bij de interpretatie van de veldgegevens hun fusieafstand één kilometer

Wulp**1 KW**

Elk jaar zijn ze te horen bij de tellingen, maar vrijwel altijd verblijven ze buiten het veen, in het aangrenzende landbouwgebied. En elke keer word je als teller hier weer melancholisch van, zeker de oudgedienden. Het roept herinneringen op aan de tijden met dubbele cijfers in het veen zelf, een jaar of veertig geleden. Daarna klapte de populatie in één decennium in elkaar. We zagen ze daarna nooit meer dan met één of twee territoria, en dat nog niet eens ieder jaar. Zo moesten we het ook nu al weer vijf jaar zonder doen. Maar kennelijk konden ze dit jaar de lokroep van het nieuw ontstane topgebiedje met de concentratie Kieviten niet weerstaan. Het territorium is vastgesteld op basis van zingende Wulpen tot in mei. Alarmeren is niet waargenomen, maar het terreingedeelte waar ze baltsten is dan ook voornamelijk vanaf de randen bekeken.

Tureluur**3 GE**

Voor deze soort geldt hetzelfde patroon als dat van de Watersnip: sinds de grote openheid van het veen, met her en der maaibeheer, zijn ook zij blijvertjes. Nooit in spectaculaire aantallen, maar het is hoopgevend dat ook deze 'weidevogel' hier en daar een bruikbaar alternatief vindt in het veen. Waarschijnlijk ook wel succesvol: zeker twee paren lieten tegelijkertijd alarmerend gedrag zien.

Visdief**1**

Vijf jaar geleden waren de broedende Visdieven een primeur voor het veen, reden om ze op het voorblad van het verslag van dat jaar te plaatsen. Weliswaar met slechts één paar wel de kleinst mogelijke kolonie! Vorig jaar en ook dit jaar waren er weer paartjes, die zich langdurig ophielden. Het paar van dit jaar gaf de voorkeur aan een kleine waterpartij naast de hoogveenkeren. Van daadwerkelijk broeden is het zo goed als zeker niet gekomen.

Koekoek**7 KW**

De dichter Jacques Perk schreef het al eens, vol verlangen naar de lente: *Voorzegger, die uzelve roept, o, kom, En roep uw „koekoek” duizend blijde keren.*

Die vreugde gaat nog altijd voor iedereen op, en in het veen kunnen we ze gelukkig ook nog steeds zichzelf horen roepen. Mooi voor de waarnemer, maar het blijft een pittige opgave om via deze duizend keren hun exacte aantal vast te stellen. Dat aantal blijft overigens al een paar jaar achtereen op niveau, wat mooi is voor een soort die het niet overal in het land voor de wind gaat. Het vaststellen van het totaal voor het veen vereist goed onderbouwd natte vingerwerk.

Zie voor de onderbouwing hiervan het kopje: Avimap en het gezonde verstand.

Ransuil

2 KW

Deze uil zorgde dit jaar voor een aantal hoofdbreken. Er is al een paar jaar een vaste broedplaats, vaak succesvol, in een vrijstaand bosje in het open veengebied. Op zich wel bijzonder want dit is immers niet de plek waar je ze verwacht. Op 9 maart werd hier weer een uil gezien, dus genoteerd als waarschijnlijke nestplaats. Bij een nestcontrole op 10 mei bleek hier een nest met eieren aanwezig, met een broedende vogel! Jammer genoeg is hier later geen teken van leven meer vastgesteld, het broedsel is dus na 10 mei mislukt.

Op 28 maart werd een dode Ransuil gevonden, een kilometer verwijderd van deze nestplaats. Op een foto van de dode vogel was een kapot ei te zien, mogelijk is dit vrouwtje gestorven aan legnood. Totaal onverwacht echter werden eind mei roepende en baltende vogels gezien, niet ver van de vindplaats van deze dode vogel! Een territorium dus op een nieuwe plek, van een mannetje met een nieuw vrouwtje? De bevestiging kwam later: op 12 juli werden hier twee bedelende juvenielen gehoord!

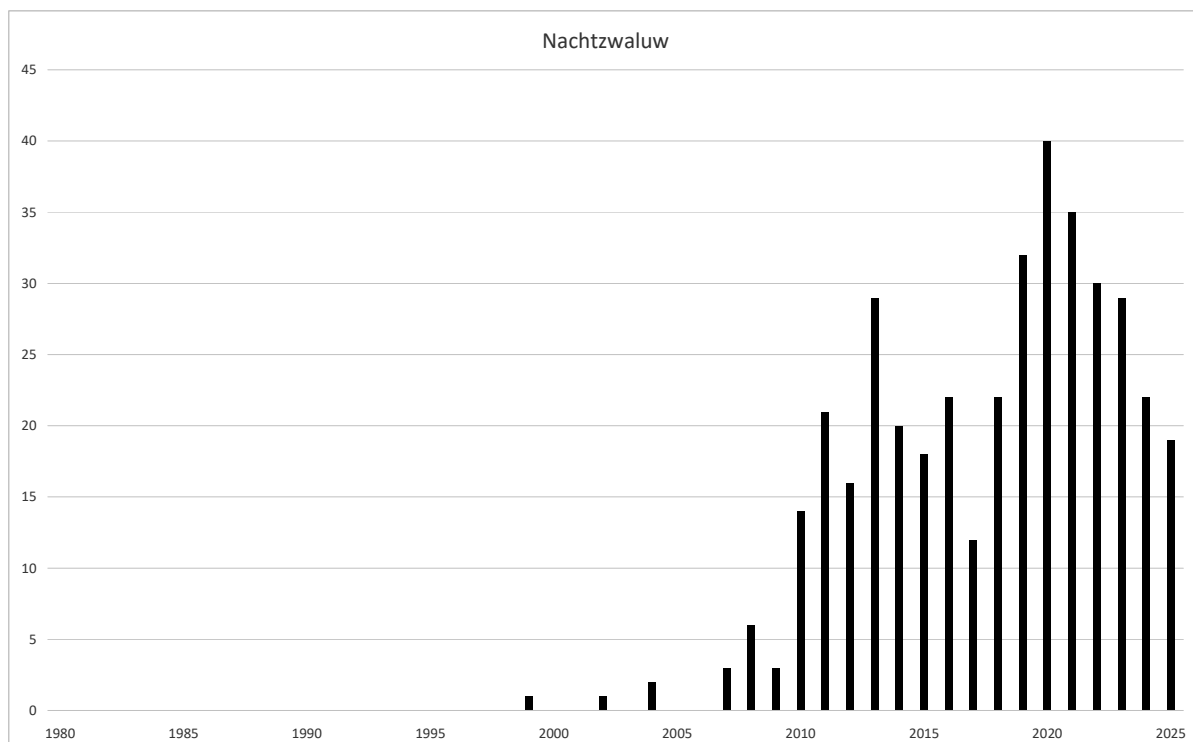
In principe is het vrij zeker dat dit jaar sprake is geweest van twee broedparen, maar het zou ook kunnen dat het om één paar ging, dat na een mislukking op de oude locatie een vervolglegsel heeft geproduceerd op de nieuwe plek. Dan blijft wel de vraag waar je het dode vrouwtje moet plaatsen: gezien ze al een ei droeg zal ze toch ook bezig zijn geweest een gezin te stichten!

Nachtzwaluw

19

Ze kwamen dit jaar maar langzaam op gang. Deels waarschijnlijk ook door het minder gunstige weer, het was vaak koud in mei en daar houden ze niet van. En tellers ook niet..

Op veel van de potentiële locaties bleef het dan ook lang stil. Later, rond de langste dag, kwamen er wel enkele bij, maar de daling die al een paar jaar gaande is zet zich door. Dat zal niet alleen aan de telomstandigheden liggen: de grote kapvlaktes van een paar jaar geleden raken weer begroeid, en daarmee verdwijnt hun favoriete biotoop. Dat ze het deels van die verse kapvlakten moeten hebben laat een nieuw territorium in de zuidpunt van het veen zien, waar twee jaar geleden nog een gedeelte bos is gekapt. Er zijn nu twee zwaartepunten in hun verspreiding: op en rond de droge heide in het noorden met vijf, en de zuidpunt in De Pollen, met vier territoria.

IJsvogel

2

Evenals voorgaande jaren weer twee territoria, allebei langs druk bezochte wandelpaden. Geen wonder dan ook, dat zo'n aansprekende soort ook heel veel wordt gemeld door bezoekers. Het ene paar hield zich op in het Veenkanaal, bij de voor hen gegraven steilranden. Er is hier wel baltsgedrag van een paartje gezien: een mannetje die een visje voor zijn eega had meegenomen. Een bewoond nest is hier niet gevonden, mogelijk hebben ze een plekje gevonden in de Verbindingsleiding, iets verderop net buiten het telgebied. Het tweede paar werd regelmatig gemeld bij de Put van Roelofs in het noorden. Verder zijn ook een paar keer IJsvogels gezien, overvliegend over de hei in het noorden. Mogelijk hebben de vogels van dit Roelofs-paar hun boodschappen soms gedaan in de Friese Koelen, of in de Dooze.

Hop

1

Op 7 april werden we verrast door een roepende Hop, door de waarnemer gemeld met de opmerking: leek uit de richting van de hei te komen. Daarna bleef het even stil met meldingen, wel lokte een vermelding op waarneming.nl een aantal vogelaars uit de zeer wijde omgeving naar het veen. Op 13, 14 en 15 april werd er weer één gehoord en gezien, op een fraaie plek, een klein weitje vlakbij het kantoor van Staatsbosbeheer. Hier werd op 20 april op waarneming.nl de volgende melding gedaan: *'zingende Draaihals, met zingende Hop op de achtergrond'*. Er zijn dagen dat een liefhebber het minder treft. Op 2 mei vlogen twee exemplaren over de telpost in het zuiden van het veen, en werden ze ook weer roepend gehoord bij het Staatsbosbeheerkantoor. Weer wat later, op 10 mei, vlogen twee Hoppen over het uitkijkpunt De Pluus, het veen uit. Daar bleef het voorlopig bij, maar op 26 juni zag iemand van Staatsbosbeheer er weer één: een vogel kwam aanvliegen met 'iets van een dikke rups' in de snavel, die landde in hetzelfde graslandje. Daar bleef het bij voor het veen, maar een dag later werd een Hop gezien op de hei van Bruinehaar, ten oosten van het veen. Daar is later nog een paar keer gericht gezocht, maar er is niets gevonden. Het lijkt erop, dat een paar zich ergens in deze omgeving heeft gevestigd, waarbij de exacte plaats en het resultaat niet bekend zijn geworden. Maar de Veenmollen zijn gewaarschuwd!

Draaihals

1

EB

Na al een paar meldingen begin april van elders in het veen, werd op 20 april voor het eerst een roepende Draaihals gemeld van het heideveld, het begin van een hele reeks. De vogels hielden zich niet in, en waren dan ook vanaf de wandelpaden goed te horen. Een enkele keer zelfs twee tegelijk,

maar dat is niet verwonderlijk bij deze soort, beide vogels van een paar kunnen roepen. Het paar hield domicilie bij een op het oog zeer geschikt groepje dode berken, maar bij een eenmalige speuractie kon hier geen bewoonde nestholte worden gevonden, er is daarna niet meer naar gezocht, ook om verstoring te voorkomen. Op 19 juni was de laatste melding van deze plek. Des te groter was de verrassing op 27 juli van twee juveniele vogels, op een paar honderd meter hiervandaan! Het is het derde opeenvolgende jaar dat we deze soort voor het veen als territoriumhoudend hebben, maar nu wel voor het eerst met broedsucces. Daarvoor zijn ook wel af en toe pogingen gedaan, met in 2015 eveneens een broedend paar in een dode berk. Deze brachten het destijds niet tot jongen, het nest werd gepredeerd door een Grote bonte specht.

Kleine bonte specht 10

Dit spechtje weet zich al enkele jaren aaneen prima te handhaven in de bosgedeelten met wat ouder hout. Hier laten ze zich voornamelijk horen in de randen. of in open plekken. Soms hebben ze zelfs aan een paar vrijstaande bomen genoeg.

Grauwe klauwier 22 BE

Het houdt maar niet op, de opmars van deze tot voor kort zo schaarse vogel. Nog maar drie jaar in de dubbele cijfers, en nu zijn ze al de grens van twintig gepasseerd. Er waren vooraf wat zorgen over de reactie van de vogels op een nogal forse terreiningreep in de deelgebieden aan de westkant, wat jaren een bolwerk was van de soort. De angst dat ze het helemaal links zouden laten liggen bleek ongegrond. Vergeleken met vorig jaar ging het daar van vijf naar drie, maar ze waren er toch nog. Bovendien succesvol broedend. In totaal was het verschil aan de westkant maar 1 territorium minder. Evenals vorig jaar was daar ook nog een territorium net buiten het reguliere telgebied. De aantaltoename van dit jaar kwam vooral op rekening van de oostrand van het veen: hier maakten ze een sprong van acht naar elf territoria, waarmee deze kant van het veen voor het eerst het voorkeursgebied voor ze werd. Het belang van braamstruweel voor de klauwieren was hier heel goed merkbaar. Waar deze struwelen afgelopen winter met rust gelaten zijn door het beheer vinden we nu zelfs concentraties van territoria. Wat de teller van dienst dan wel veel tijd kostte om de afzonderlijke paren te kunnen onderscheiden. Het toenemend succes van de klauwieren begint ook al uit te waaiëren naar de omgeving: bij een speurtocht naar de nestplek van Grauwe kiekendieven werd een klauwier gezien in een plukje bos bij een boerderij in het agrarische cultuurland!

Wielewaal 15 KW

De Wielewalen blijven gelukkig nog steeds goed op peil in de boszomen van het veen. Code geel is nog steeds van kracht in de randen opgaand bos rondom, voornamelijk aan de westkant. Wel blijft de spoeling nog steeds dun. Juist in de grotere stukken opgaand bos waarin niet is ingegrepen blijven ze weg, naar het waarom kun je alleen maar gissen. Een decennium eerder waren juist deze terreindelen favoriet, wat destijds voor dubbel zoveel territoria zorgde als nu. Het totaal van dit jaar is overigens lichtelijk opgekrikt door het ene territorium in het Bosje van Koekoek, dat dit jaar voor het eerst meedoet in de tellingen.

Raaf 1 GE

Ze blijven koppig volhouden, de Raven, maar ook dit jaar moesten ze het weer zonder jongen doen. Er werd gebruik gemaakt van een nieuw nest, in een vrijstaande dennenboom, nu in een noordelijk deel van het veen. Bij een controle op 14 april werden geen oudervogels meer bij het nest aangetroffen en bleek het broedsel mislukt. Mogelijk zijn er wel in een vroeg stadium jonge vogels geweest, omdat er schijfsporen op de nestrand zaten. Na half april zijn wel nog voortdurend vervolgwaarnemingen van Raven gemeld. De broedactiviteiten bij de nestboom waren vanaf een openbaar pad te volgen. Dit geeft natuurlijk een kans op verstoring door bezoekers, maar dat is niet daadwerkelijk geconstateerd.

Glanskop 1

Van de Glanskop werd slechts één territorium vastgesteld op basis van een eenmalig zingende vogel in april, in het bosje van Koekoek. Deze mees kende een decennium waarin ze vaste voet aan de grond leken te krijgen in het veen, maar met het verdwijnen van het meeste bos moesten we het de laatste paar jaren weer zonder doen. Het bosje van Koekoek is wel het type bos waar je ze mag verwachten.

Matkop 1 GE

Slechts één territorium werd vastgesteld op zeer wankelende gronden, want op basis van een eenmalige zangwaarneming in februari, maar wel binnen de datumgrens voor deze soort.

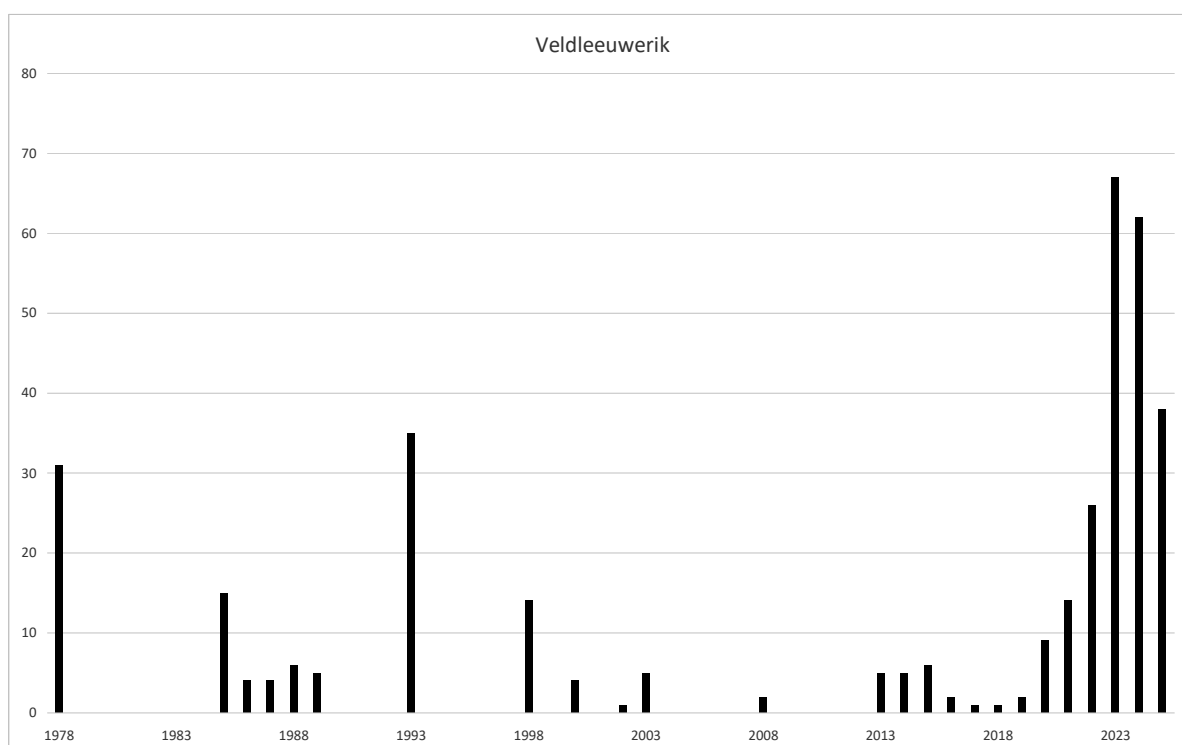
Hier geldt het voordeel van de twijfel, maar het lijkt erop dat we een heel timide zwanenzang hebben gehoord. Het blijft afwachten of we deze mees nog weer eens kunnen noteren als broedvogel, ook gelet op de forse achteruitgang die de soort overal in het land laat zien.

Boomleeuwerik 8

Deze soort blijft sinds bosgedeelten plaatsmaakten voor een kale bodem mooi stabiel. De meeste kans om van hun melodieuze lu-lu-lu te genieten was in het noorden, en wel twee aan de uiterste westrand van deelgebied 1, en drie aan de oostrand van deelgebied 2. De derde zanger in deel 1 was een exemplaar met een avontuurlijke geest: deze verwelkomde de bezoekers op de P-plaats in het noorden vanaf de leemopslag daar!

Veldleeuwerik 38 GE

Het lijkt erop, dat de onverwachte maar o zo welkome opleving van deze schitterende zanger aan het tanen is. Het epicentrum van hun voorkomen lag nog wel steeds in het deel van het centrale veenpakket, waar ze het twee voorgaande jaren zo geweldig naar hun zin hadden. Van het totale aantal werden hier nog 23 territoria gevonden, maar waarschijnlijk groeien de dammen waar ze het van moeten hebben weer te ver dicht. Vreemd blijft het dan wel, dat andere delen van het veen het helemaal zonder leeuweriken moesten doen, ook daar waar in de voorgaande winter was gemaaid. Mogelijk was het daar nu juist nog te kaal, en kunnen we ze daar de komende jaren horen jubelen.

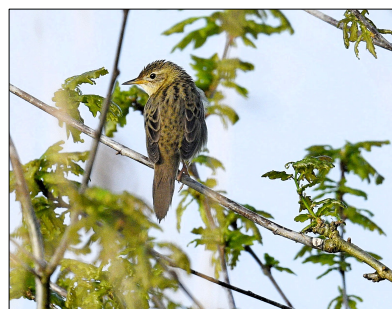

Spotvogel 9 GE

De Spotvogel is een soort die het meest heftig heeft gereageerd op het beheer van een paar jaar geleden. Het verwijderen van bos- en struikopslag in het veen werd toen rigoureus doorgevoerd, ook linten opslag langs paden en greppels werden opgeruimd. De soort is daarop vrijwel verdwenen. Maar deze geklepelde randen lopen al snel weer uit, en de Spotvogels gedragen zich hier nu als echte pioniers, ze maakten er meteen gebruik van. Van het totaal werden vijf territoria gevonden langs het zandpad langs de zuidwestkant van het veen, in telgebied 6. Hier waren ze soms zelfs heel dichtbij elkaar te horen, vooral in opslag van wilgen. Naar verwachting zal de stand in de komende jaren verder herstellen.

Sprinkhaanzanger**2**

Er waren ooit jaren dat deze soort met dubbele cijfers voorkwam. Dat is al een hele tijd niet meer zo, het blijft tegenwoordig meestal bij minder dan vijf. Deels zou dat kunnen doordat hun snirrende zang bij oudere tellers niet meer tot het binnenoor doordringt. De twee van dit jaar zullen niet voor niets opgemerkt zijn door twee van de jongere tellers.

Grasmus**146**

Dit is één van de karakteristieke vogels, die jaren geleden om de vijf jaar werden geteld, toen dat nog allemaal op papier uitgewerkt moest worden. Veel werk dus, maar met Avimap is zowel invoeren als uitwerken met één klik gebeurd. Reden dus om ze nu jaarlijks te tellen, want ze zeggen veel over hoe het veen er dat jaar bij ligt, en hoe ze de jaarlijkse trek naar hun Afrikaanse overwinteringsgebied hebben doorstaan. Ze hebben in het veen de voorkeur voor terreindelen met vrij veel afwisseling van bomen en struiken met meer open delen. Minder in trek zijn de terreindelen met op het oog ook wel een geschikte hoeveelheid beschikbare zangposten, maar met een dichte vegetatie van Pijpenstrootje. Hun voorkomen over de afgelopen drie jaar vertoont geen al te grote schommelingen, en ook over de lange termijn gezien zijn het heel constante gasten.

Grote lijster**6****KW**

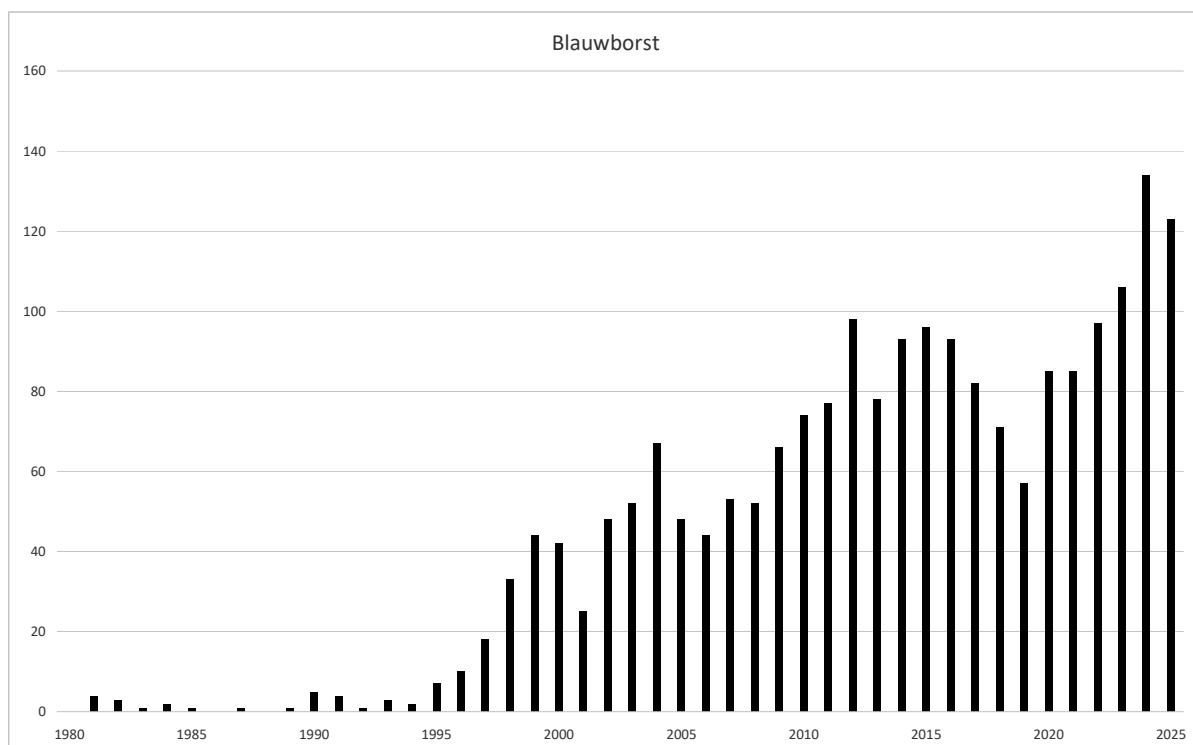
Ze laten zich gelukkig nog steeds horen. Hun zang in de nawinter is het signaal dat de dagen echt weer beginnen te lengen, ook al doet het weer nog lang niet aan het voorjaar denken. Er is niets beters tegen een winterdip dan de zang van de Grote lijster in een natte sneeuwbuï. De lichte achteruitgang dit jaar is te wijten aan de afname in de bosrand in het zuiden. Dit favoriete stuk leek altijd een zekerheidje voor de soort, maar afgelopen lente bleef het hier bij één territorium.

Grauwe vliegenvanger**9****GE**

Deze stiekemerd kun je bijna geen zangvogel noemen, het slissende piepje wat ze produceren valt voor een ongehoord oor weg tegen alles wat op dat moment verder te horen valt. Dat we dit jaar een record voor deze soort mogen noteren zal ook deels met die oren te maken hebben. Ze werden voornamelijk gemeld door de aanstormende jonge garde onder de tellers. Voor een paar deelgebieden hebben oudere tellers plaatsgemaakt voor de jeugd, en voor een soort als deze is dat meteen merkbaar. Ze werden rondom het veen waargenomen in oudere bosranden.

Blauwborst**123**

Blauwborsten, wat moet je daar verder nog van zeggen? Ze halen net niet het record van vorig jaar, maar wie had ooit gedacht dat ze zich in het veen in veertig jaar tijd van een extreme zeldzaamheid tot één van de meest algemene broedvogels zouden ontpoppen? Nu trekken ze elk voorjaar massa's liefhebbers, die vooral voor deze fotogenieke soort het veen komen bezoeken. Het wordt die bezoekers heel gemakkelijk gemaakt, de vogels zijn langs de drukste paden zo aan hun bewonderaars gewend geraakt, dat ze zich van dichtbij laten bewonderen. Voor wie hun schaarse voorkomen heeft gekend, blijft het een vreemd gezicht: Blauwborsten op een afrastering langs het pad, bijna onder handbereik. Ze zijn in het hele veen te vinden, zowel langs de randen als op het centrale veenpakket. Er moet wel wat structuur aanwezig zijn in de vorm van Gagelbosjes op het veen, of braamstruwelen langs de randen. Alleen de voormalige landbouwgronden, en eenvormige Pijpenstrootjesvegetaties zijn minder bedeed.

Gekraagde roodstaart 36

Vanaf 2013 is dit sieraad onder onze zangvogels jaarlijks geteld, waarbij ze na de eerste paar jaar enigszins in een dipje raakten. Dit kan deels te maken hebben gehad met het terugdringen van de oppervlakte bos. Nu het stof al weer een paar jaar is neergedaald, zijn ze weer helemaal op het niveau van die eerste jaren van de telreeks. Dat past bij het landelijke beeld, de soort zit in de lift. Het zijn vogels die zich prima thuisvoelen in de overgebleven bosranden rondom, en in gespaarde boomgroepen.

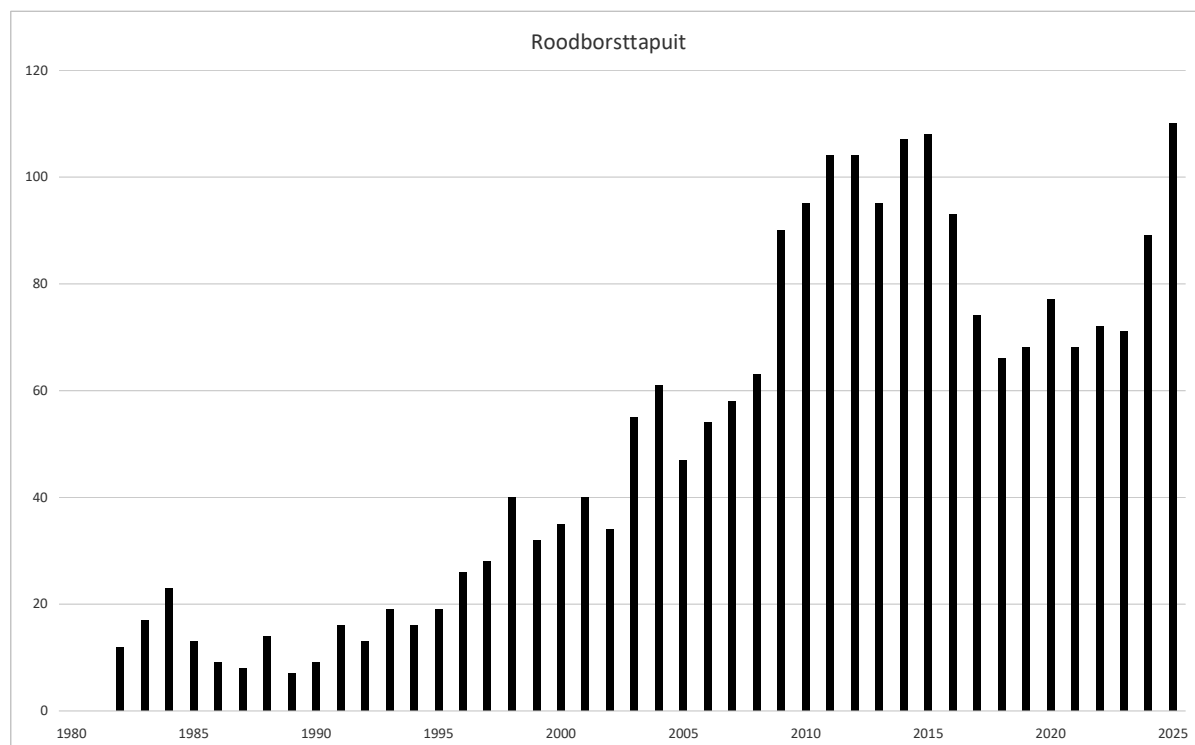
Paapje 3 BE

Een grafiek van het voorkomen van deze iconische soort zou het tegenovergestelde laten zien van die van de Blauwborst. Het is al een halve eeuw geleden dat ze nog met tientallen broedparen in het veen huisden. Daarna zijn ze een decennium niet geteld, maar toen dat weer gebeurde waren ze bijna verdwenen. Na een paar kleine oplevingen in de jaren vlak daarna is het beeld al drie decennia hetzelfde: jaarlijks slechts één of enkele territoria, maar voornamelijk op basis van zingende mannetjes, of paarwaarnemingen zonder nakomelingschap. In 2024 was er ineens een opleving met zes territoria, vrijwel alle op het centrale veenpakket, met een concentratie op en rond de hoogveenkern. Hier waren ze in 2025 weer terug, nu met twee territoria. Verder naar het zuiden werd eveneens een paartje gezien, ook zingend. Groot was de verrassing, toen in de buurt van dit territorium op 12 juli twee juvenielen werden ontdekt, dus toch broedsucces! Vooraf was er niets waargenomen dat op nestbouw of voedseltransport leek. Wat zou het mooi wezen, als dit de eerste aanzet voor een terugkeer als regelmatige broedvogel zou zijn!

Roodborsttapuit 110

Nog zo'n kenmerkende soort voor het veen, deze is dan ook jaarlijks meegeteld. In tegenstelling tot voorgaande soort waren Roodborsttapuiten wel jaarlijks aanwezig, en met dubbele cijfers. Vanaf een jaar of vijftien geleden werd zelfs de grens van honderd territoria gepasseerd. Dit hielden ze een paar jaar vol, daarna leverden ze toch weer wat in. In 2025 zijn ze weer terug op het hoge niveau van tien jaar geleden, al is dat waarschijnlijk ook wel deels een waarnemereffect. Jonge benen en ogen, het bekende verhaal. Maar daar ligt het niet alleen aan, wat goed te merken was op de droge hei.

Die was altijd al een bolwerk voor de soort, ook in mindere jaren. Ze waren hier dit jaar bijna als een losse kolonie vertegenwoordigd. Behalve in het dit jaar nieuwe telgebied, het Bosje van Koekoek, waren ze in elk deelgebied wel aanwezig. Favoriet zijn ook voor hen de halfopen gebieden met braamstruwelen.

Gele kwikstaart

25 GE

Alweer een soort waarmee we de laatste jaren plotseling verwend worden, maar ze kennen wel wat in de vruchtboomteelt 'beurtjaren' worden genoemd. Ze laten grote schommelingen zien in het veen: vorig jaar 11, dit jaar 25. De theorie die vorig jaar werd aangereikt over de samenhang met al of niet opdrogende plassen zou dit jaar zeker passen. In een droog voorjaar drogen de plasdras gedeelten snel op, waardoor de slikranden een favoriet jachtgebied voor de kwikstaarten vormt. Niet alleen voor de Gele overigens, ook de schaarse Witte zagen we snavels vol insecten weghalen op de grote slikvlakte pal naast de weg naar De Pluus. Voor de Gele lijkt een omgeving met enige open delen plasdras wel een voorwaarde. Zo is de Nieuwe Leidijk voor hen een harde grens: ten zuiden hiervan is weliswaar veel water, maar met steile wanden, omgeven door een dichte vegetatie van Pijpenstrootje. Hier houdt het voor hen op.

Graspieper

77

Begin jaren tachtig werd deze soort in een reeks van vier opeenvolgende jaren geteld, waarbij jaarlijks rond de negentig territoria werden vastgesteld. Daarmee was het ook een soort die heel veel tijd kostte bij het handmatig uitwerken van de tellingen, een reden om ze voorlopig niet meer mee te tellen. Pas twintig jaar later werden ze weer eens meegenomen, met drieënvijftig territoria als resultaat. Omdat hierna bleek dat de Graspieper het als soort moeilijk had, werden ze wat later als jaarlijkse doelsoort toegevoegd. De landelijke achteruitgang bleek ook in het veen goed te merken, maar de laatste paar jaar klimmen ze toch weer wat uit het dal omhoog. Maar het voorkomen in 2025 is wel een klapper: een verdubbeling ten opzichte van 2024! Oude tijden lijken te herleven. Ze zijn vooral te vinden op de dammen, mits niet te dicht begroeid, op het veenpakket. Een voorkeur die ze gemeen hebben met de Veldleeuwerik.

Boompieper**168**

Ook van de Boompieper zijn in vroegere tijden om de vijf jaar inventarisaties uitgevoerd. Nu we ze jaarlijks tellen, blijkt dat ze vergeleken met vijftien en twintig jaar geleden verrassend constant zijn gebleven. Op zich vreemd, gezien het steeds veranderende landschapsbeeld in het veen: van toenemende vernatting en van langzaam dichtgroeïend, tot rigoureuze kaalkap. Het zwaartepunt in hun voorkomen zal dan ook meebewogen hebben met het veranderende biotoop. Momenteel zijn ze vooral te vinden langs de randen van het gebied, de grotendeels kale veenrug in het centrale gebied is maar schaars bedeed met zangposten.

Appelvink**15**

Een verrassende tussensprint voor een bosvogel, die je eerder verwacht in rijkere bossen dan in de nog jonge en eenvormige bossen van het veen. Het huidige aantal hebben ze niet eerder aangetikt, het is een verdubbeling ten opzichte van de voorgaande jaren. Maar er hoort wel een kleine kanttekening bij deze winst. Dit jaar is voor het eerst het Bosje van Koekoek meegeteld, waar drie territoria werden gevonden. Dit bosje is het oudste en best ontwikkelde bosgedeelte van het veen en daarom favoriet bij Appelvinken. Maar ook zonder dit extraatje hebben de Appelvinken het goed gedaan. Hun aantallen in 2025 zijn vergelijkbaar met de aantallen van een jaar of tien geleden, voordat grote delen bos waren gekapt. We treffen ze nu dan ook voornamelijk nog aan in de opgaande bosranden rondom het veen.

Kneu**40 GE**

Kneutjes lieten jarenlang een vrij constante reeks zien. Tien jaar geleden bereikten ze de hoogste stand ooit, met eenenzestig territoria. Daarna raakte de stand vrijwel gehalveerd. Dit zal ongetwijfeld mede verband houden met het rooien van grote oppervlaktes bos langs de zomen van het gebied. Gelukkig krabbelen ze nu weer op, de laatste drie jaren laten een herstel zien, met rond de veertig territoria. De Kneu is een vinkachtige die veel profijt heeft van open terreinen met her en der braamstruwelen, al zijn er wel een paar deelgebieden kneuloos. De harde kern van hen zit als vanouds weer op en rond de droge hei in het noorden, met een derde van het totale aantal.

Putter**14**

Nico de Haan en Hans Dorrestijn presenteerden zich jarenlang op tv als de Baardmannetjes, en bezochten dan rijke vogelgebieden. De standaardis van Hans Dorrestijn luidde dan telkens: 'Ik wil in ieder geval Puttertjes zien vandaag Nico, daar word ik zo vrolijk van'. Gelet op die levensbehoefte zal hij nu een heel mooie oude dag beleven, want de opmars van dit inderdaad uiterst plezierige vogeltje is ongekend. Decennialang was de regel, dat de Geelgors op de hogere gronden het alleenrecht had, het laagland en de riviergebieden was voor de Putter. Maar ze zitten elkaar niet in de weg, ze foerageren op een heel verschillende manier. In Engbertsdijksvenen zetten Putters pas acht jaar geleden voorzichtig de eerste stap als broedvogel. Dat bleef aanvankelijk bescheiden met zo'n drie territoria, maar laatste jaren gaan ze helemaal los: in 2024 al een verdubbeling naar zes, en in 2025 herhalen ze die verdubbeling nogmaals ruim! De grootste concentratie vinden we in het noorden, meer dan de helft was hier te vinden. Buiten de broedtijd is het af en toe ook genieten, als zwermen Putters zich te goed doen aan uitgebloeide distels op voormalig cultuurland: een gegeven voor het beheer om rekening mee te houden!

Geelgors**54**

De aantallen van twintig jaar geleden zien we tegenwoordig niet meer. Aan het begin van deze eeuw haalde de Geelgors nog met regelmaat een stand van meer dan honderd territoria, vijf jaar later waren dat er nog vijfenzeventig. Vanaf 2013 worden ze jaarlijks geteld, en blijven de aantallen schommelen rond de vijftig territoria. De voorliefde voor de drogere terreindelen hebben ze daarbij behouden. Ook Geelgorzen hebben hun zwaartepunt in het noorden van het veen, ook weer op de hei.

Verder langs de randen, waarbij ze zich vooral langs de zandpaden laten horen, zoals het volgens de boeken hoort. De hoge centrale veenrug met vooral veel Pijpenstrootje wordt door hen gemeden. Op de voormalige landbouwgedeelten aan de hoge westkant beheert Staatsbosbeheer al een paar jaar een graanakker. Wie even de tijd neemt en de blik de juiste kant op richt waant zich een halve eeuw terug in de tijd, met Kwartelroep en Geelgorszang.

Rietgors

211

Nog een soort die aanvankelijk om de vijf jaar geteld werd, om de veranderingen in het veen te kunnen volgen. Ook voor de Rietgors nam het bijbehorende papierwerk namelijk enorm veel tijd in beslag: ze tikten destijds zelfs bijna de grens van driehonderd territoria aan! Bij de latere tellingen werd duidelijk dat hun aantallen terugliepen en werden er ongeveer honderd minder geteld. Vanaf drie jaar geleden worden Rietgorzen nu ook jaarlijks geteld en nog steeds schommelt het aantal nu rond de tweehonderd territoria. Rietgorzen kiezen de natte biotopen en zijn in dat opzicht totale tegenhangers van de vorige soort. Ze hebben een voorkeur voor de met Pijpenstrootje begroeide veenruggen, doorsneden door dammen. Hogere boomopslag wordt gemeden, maar een fraaie koepel van Gagel kunnen ze wel waarderen.

Johan Bekhuis, Sovon pionier, oud-teller en nog steeds zeer betrokken bij Engbertsdijksvenen
voorzag de tekst van commentaar en aanvullingen.

Grote dank hiervoor!

Peter van den Akker maakte de grafieken.

Rick Ruis zorgde voor de kaart van de deelgebieden met de meest actuele ondergrond.

De tellers	Telgebied
Kevin Hams	1
Ruben Kikkert	2
Siegfried Ekkel	3
Peter van den Akker	4
Alex Huizinga	5
Ruben Bos	6
Leen Smits	7
Gerd Wichers	8, 8A
Geert Euverman	9, 9A
Henk Bos	10
Rick de Ruiter	Roofvogels
Jan en Jorg Broenink	aanvullende gegevens over de Kraanvogels.

Foto's	Bladzij
Gerrit Schepers	1 Heideveld noord
Geert Euverman	3 Zonsopgang bij kijkscherp het Krikeantie
Wim Nijmeijer	4 Buienlucht in januari
Wim Nijmeijer	6 Avimap in de praktijk, deelgebied 9
Alex Huizinga	7 Zeearend en Stelkluut
Siegfried Ekkel	7 Steltkluut, vanaf het lijnpad
Ruben Bos	7 Bijeneter, vanaf het lijnpad
Henk Bos	8 Reekalf tegen berkenstam
Gerrit Schepers	11 Overzicht Engbertsdijksvenen vanaf het noordwesten
Eric Van Der Meulen	13 De reis van Zara de Wintertaling
Rick de Ruiter	14 Jonge Haviken op nest met verse takken
Gerrit Schepers	16 Kraanvogels westelijk van het veen op 30 januari
Gerrit Schepers	18 Rustende Watersnippen bij De Pluus
Rick Slot	20 Paartje Draaihals
Gerd Wichers	22 Sprinkhaanzanger
Ruben Kikkert	27 Nestje van Rietgors op 1 en 18 mei

Geel = geteld in dit jaar

Grijs = niet (overal) geteld in dit jaar

Verslagen Hazelhorst >	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	>Avimap										19	20	21	22	23	24	25	RL	Trend								
Can gans hybride											1										1										?						
Canadese gans	1										1										1										3	1	1			2	T
Brandgans	3	2	9	8	9	13	15	11	11	15	11	12	22	28	19	16	7	5	9	2	1			2	2	1	2	1	T								
Grauwe gans	3										5	4	3	10	28	28	34	73	65	65	50	41	66	38	36	37	56	66	72	60	66	T					
Soepgans																					3										A						
Knobbelzwaan	1																														T						
Nijlgans	4	3	5	4	4	4	3	6	4	4	3	3	3	6	5	2	4	2	1	1	2			2	3	1			T								
Bergeend	6	7	4	4	5	4	3	4	6	5	6	6	2	3	3	1	2	3				1			3			A									
Krakeend	1	1	1			1		1		2	1	2			1				1			5	8	6	6	14	13	T									
Soepeend																					1										1	A					
Wilde eend	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x											69	53	46	49	57	59	43	51	81	A							
Slobeend	x	x	x	x	15	17	12	15	13	16	6	13	17	21	18	13	17	6	6	7	6	11	12	8	11	26	18	KW	A								
Zomertaling	12	11	11	5	9	1	5	4	1	2	6	1	3	3	1	3	6	2	2	3	2			2	1	1	4	BE	A								
Wintertaling	x	x	x	x	103	x	x	x	80		82	70	65	55	65	75	96	72	46	29	44	45	41	32	41	36	35	44	KW	A							
Tafeleend	2	2	1	2	2	3		2	2	3	5	9	4	3	8	4	6	2	3	3	1								A								
Witooegeend	1	1	1	1	1					1	1																		?								
Kuifeend	x	x	x	x	55	x	x	x	x	41				40	32		19	18	10	11	11	14	13	16	15	15	S										
Brilduiker	1																														?						
Patrijs											1										2										1	KW	A				
Kwartel	1	4			1		2	1	5		1	1	9	3	4	2	2	1	2	6			2	11	7	7	4	7	T								
Fazant	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x											1	4	6	9	6	11	18	21	14	A							
Dodaars	12	10	6	19	22	20	18	19	26	30	34	26	23	20	23	37	30	20	25	31	18	9	12	11	14	13	20	T									
Roodhalsfuut											1																					GE	T				
Fuut	2		1	5	5	4	5	2	2	2	2	1		1		1	1	2	2	1	1	1	4	2	3	1	1	F									
Geoorde fuut	14	30	30	18	27	15	16	15	11	12	20	16	10	21	7	10	11	4	3	1	1	3	2	1			1	1	T								
Roerdomp																					1										T						
Wespendief	1																				1			1	1								?				
Sperwer	?	?	?	?	1	1	?	?	?	1											1			1			1	2	1			1	A				
Havik	x	x	x	x	2	x	x	x	x	4	3	4	2	3	2	2	2	2	1	1	3	2	1	3	2	2	3	A									

Verslagen Hazelhorst >	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	RL	Trend	
Bruine kiekendief	1	1	2	1	1	1	1	1	1	1																			A	
Buizerd	x	x	x	x	7	x	x	x	x	7	4	3	2	5	3	6	4	5	3	5	5	5	6	6	5	5	6		T	
Waterral	19	17	9	19	26	18	22	19	23	28	24	24	23	20	29	35	57	45	36	24	15	19	16	27	21	21	57		T	
Porseleinhoen					2		1							1		1		1				3							KW	A
Waterhoen	x	x	x	x	13	x	x	x	x	17					10				2	2	3			2	1	6	7		A	
Meerkoet	x	x	x	x	25	x	x	x	x	20					18				8	7	4	1	2	2		6	7		A	
Kraanvogel													2	1	1	1	1	2	2	2	1	1	1	1	2	3	4	3	T	
Kievit	x	x	x	x	5	x	x		3	7	6	6	3	6	5	5	5	4	5	4	6	11	26	41	16	5	5	19		A
Kleine plevier									2	2	4	3	2					1	2		1	4	4	7	5	1	4		T	
Houtsnip								4		6	4	7	5	5	9	4	8	6	4	10	11	11	6	2	4	6	3		T	
Watersnip	1	1	2	1						1		3	2		2	3	3		10	5	3	3	7	2	2	5	5		BE	A
Grutto																1	1		1										GE	A
Wulp	2	1	2	2	1	1	1		1	1			2	1		1	1		2	2		1	2				1		KW	A
Tureluur	2	2	1	1	2				1	2	3	1	1	3	2		1	2		1	1	6	9	6	1	3	3		GE	A
Kokmeeuw	445	490	300	505	297	405	465	555	590	299	215	235	250	418	170			1		3		20	26	2	2	7			A	
Zwartkopmeeuw	1								1																				T	
Kleine mantelmeeuw																							1						T	
Visdief																							1			1	1		A	
Holenduif	x	x	x	x	8	x	x	x	x	3									2	1		1	1	2	2	3	1		T	
Zomertortel	x	x	x	x	10	x	x		5	4	6	10	7	2		3	1	1		1				2					KW	A
Turkse tortel	?	?	?	?	2																			1	1				A	
Koekoek	x	x	x	x	14	x	x		10	10	10	9	7	9	7	8	11	8	10	10	6	8	5	6	7	4	5	7	KW	A
Kerkuil				1			1		1								1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1		T	
Bosuil										1	1					1	2	1			1			1	1				T	
Ransuil	?	1	?	?		?	?		1	1	2					1	2				1	1		1	2	1	2		KW	A
Velduil																								1	1				EB	A
Nachtzwaluw	1			1		2			3	6	3	14	21	16	29	20	18	22	12	22	32	40	35	30	29	22	19		T	
Ijsvogel								1	2	2						1	1	1	1	1	1	1	2		1	2	2		T	
Hop																											1			
Draaihals							1										1	1			1				2	1	1		EB	A
Middelste bonte specht																				2	3		1	1	1				T	
Kleine bonte specht	?	1	?	?		?	?	?	?	1	1	2		2	4	6	7	8	5	10	9	4	5	13	12	10	10		T	
Grote bonte specht	x	x	x	x	15	x	x	x	x	12					27	26	27	33	29	33	26	23	27	31	24	26	22		T	

Verslagen Hazelhorst >	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	RL	Trend	
Zwarte specht					1																								A	
Groene specht	1		1						1	1		1	2			1		3	3	4	3	2	2	4	6	5	9	6		T
Torenvalk	?	?	?	?	1	x	x	x	x		2			1															KW	A
Boomvalk	?	?	?	?	1	?	?		1	1	1										1					1			KW	A
Grauwe klauwier				2	1				2	1	3	1	1		1	4	7	6	8	4	1	2	9	5	9	14	17	21	BE	T
Wielewaal	x	x	x	x	17	x	x	x	x		26	30	29	21	17	35	24	19	17	17	18	18	14	8	14	18	16	15	KW	A
Kauw	x	x	x	x	3	x	?	?	?		1																			A
Raaf				1											1					1	1	1	1	1	1	1	1		GE	T
Zwarte mees																										1				
Kuifmees	?	?	?	?	1	?	?	?	?			1					2							1						A
Glanskop	?	?	?	?	1						1						1	6	3	7	6	2	1	1			1			T
Matkop	x	x	x	x	10	x	x	x	x		3	9	7	4	5	8	12	11	7	8	9	10	2		2	4		1	GE	A
Boomleeuwerik	2	4	2	1	3		1	2			2		1				1	1	1	1	5	9	9	12	8	9	8			T
Veldleeuwerik		4		1	5	?	?	?	?		2				5	5	6	2	1	1	2	9	14	26	67	62	38	GE	A	
Oeverzwaluw	182	76	60	14	30		7		4	3	1																			T
Staartmees	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x					4	5	8	8	14	11	7	4	4	9	5	7	10			A
Fluiter	?	?	?	?	2		1	1	2	1		4		2	2	1	2		8	4	3	1	1				1			A
Rietzanger										1							1	1		1	1		1		1					T
Kleine karekiet	x	?	?	x	4			1	2			2	2	1	1		1	1	1	1	1		2	2	3	3	2			A
Bosrietzanger	?	?	?	?	1	?	?	?		1	3	3	5	3		7	5	5	4	6	3	5	4		3	2	8	4		T
Spotvogel	?	?	?	?	5	1		3	5	6	4	6	9	6	6	7	14	17	15	16	18	7	6	2	3	6	9	GE	A	
Sprinkhaanzanger	5	1	4	4	8	6	1	8	4	16	10	7	1	8	14	7	10	18	9	3	3	2	2		3	6	2			T
Braamsluiper	?	?	?	?	1	?	?		1	?	1								3	6	2	6	2	2	5	5				T
Grasmus	x	x	x	x	144	x	x	x	x		122				204					192					134	103	146			T
Vuurgoudhaantje																								1						T
Goudhaantje	?	?	?	?	?	?	?	?	?	?									1	1	1									T
Boomklever	?	?	?	?				1									1	1	1	1				1	1	2				T
Boomkruiper	x	x	x	x	3	x	x	x	x		6				21	23	31	15	16	21	20	21	25	17	21	27	14			T
Spreeuw																									1	1	1			A
Grote lijster	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x					8				11	8	8	3	6	8	9	7	6	KW	A	
Grauwe vliegenvanger	?	?	?	?	1	?	?	?		1	3	2	1	1	3	1	3	2	4	5	3	4	2	4	6	7	9	GE	A	
Blauwborst	44	42	25	48	52	67	48	44	53	52	66	74	77	98	78	93	96	93	82	71	57	85	85	97	106	134	123			T
Nachtegaal																				1										T

Verslagen Hazelhorst >	99	00	01	02	03	04	05	06	07	08	09	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	RL	Trend
Bonte vliegenvanger	?	?	?	?	3	x	x	x	x	6					18				12	17	13	6	8	12	17	14	27		T
Gekraagde roodstaart	x	x	x	x	11	x	x	x	x	11					36	34	32	23	23	21	15	21	27	26	38	30	36		T
Paapje	2	1	2	1	1		1	1	1		2	2		1	2	2			2	1	4	2	1	1		6	3	BE	A
Roodborsttapuit	32	35	40	34	55	61	47	54	58	63	90	95	104	104	95	107	108	93	74	66	68	77	68	72	71	89	110		T
Tapuit	1	1													1													BE	A
Gele kwikstaart	1				1			1		1	1	4	3	2	7	8	3	4	1	1	4	15	15	7	32	11	25	GE	T
Grote gele kwikstaart										1																			T
Witte kwikstaart	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x					3				2		4	3	7	5	1	2	3		A
Graspieper	x	x	x	x	53	x	x	16	13	10	11	15	20	20	23	17	27	20	25	16	20	37	38	46	36	36	77		S
Boompieper	x	x	x	x	156	x	x	x	x	176					206				125						165	142	168		T
Appelvink	x	x	x	x	6	x	x	x	x	7	3	9	2	3	7	11	7	6	14	11	11	8	5	8	7	8	15		T
Goudvink	?	?	?	?	3	?	?	?	?						3	1	4	4	5	2	1			1					T
Groenling	?	?	?	?	2	?	?	?	?	1					1				1	4		1			1				T
Kneu	x	x	x	x	23	x	x	44	54	47	53	55	43	47	58	61	60	61	37	31	33	30	30	28	39	43	40	GE	A
Putter																1				3	3	2	2		3	6	14		T
Geelgors	x	x	x	x	119	x	x	x	x	75					59	66	53	50	44	54	54	48	47	39	51	56	54		T
Rietgors	x	x	x	x	276	x	x	x	x	167					181				154						179	153	211		T

Rode Lijst: EB Ernstig bedreigd
BE Bedreigd
KW Kwetsbaar
GE Gevoelig

Landelijke trend: T Toename
S Stabiel
F Fluctuerend
A Afname